Marksist
Sınıf Mücadelesinde Tutum

Zamanımızda Marksizm

Lev Troçki

İÇİNDEKİLER

Marx'ın Yöntemi 4
Marksizm ve Resmi Bilim 5
Emek Değer Yasası 6
Eşitsizlik ve Sömürü 7
Rekabet ve Tekel 7
Zenginliğin Yoğunlaşması ve Sınıf Çelişkilerinin Büyümesi 8
Marx'ın Öğretisinin Modası Geçti mi? 10
Artan Sefalet Teorisi 10
Yedek İşçi Ordusu ve İşsizlerin Yeni Alt-Sınıfı 11
Orta Sınıfların Gerilemesi 12
Sınai Kriz 13
"Çöküş Teorisi" 14
Kapitalizmin Çürümesi 15
Faşizm ve New Deal 16
Anormallik mi, norm mu? 17
Hukuki Şarlatanlık 18
Dünü Geri Getirmek 18
Millikan ve Marksizm 19
Üretim Olanakları ve Özel Mülkiyet 20
Sosyalizmin Kaçınılmazlığı 20
Sosyalist Devrimin Kaçınılmazlığı 21
Birleşik Devletler'de Marksizm 22
Kapitalizmin İdeal Aynası 24
Ana Ülkeler ve Sömürgeler 25
Planlı Dünya Ekonomisi 26

Zamanımızda Marksizm, 18 Nisan 1939

Bu yazı, Otto Rühle'nin Living Thoughts of Karl Marx adlı kitabına önsöz olarak kaleme alınmıştır.

Çeviri Tarihi: Nisan 2000

Bu kitap, Marx'ın ekonomik öğretisinin temellerini Marx'ın kendi sözleriyle özlü bir biçimde ortaya koymaktadır. Her şeyden önce, halen hiç kimse emek değer teorisini Marx'tan daha iyi açıklayamamıştır. *Kapital*'in birinci cildinin –Marx'ın tüm ekonomik sisteminin temeli– özeti bay Otto Rühle[1] tarafından, büyük bir dikkatle ve derin bir görev bilinciyle yapılmış. İlk elenmesi gerekenler, zamanı geçmiş örnekler ve göstergelerdi; daha sonra, bugün sadece tarihi bir ilginin konusu olabilecek yazılardan alıntılar, unutulmuş yazarlarla polemikler ve son olarak da, verili dönemi anlamaktaki önemi her ne olursa olsun, tarihi olmaktan ziyade teorik hedefler güden özlü bir açıklamada yeri olmayan sayısız belge –Parlamento Yasaları, fabrika müfettişlerinin raporları vb.– geliyordu. Aynı zamanda bay Rühle, özetin bütünlüğünü olduğu kadar bilimsel analizin gelişimindeki sürekliliği de korumak için herşeyi yaptı. Mantıksal çıkarımlar ve diyalektik düşünce geçişleri, inanıyoruz ki hiçbir noktada ihlâl edilmemiş. Bu özet, dikkatle ve ciddi olarak ele alınmayı hak ediyor. Bay Rühle okuyucuya yardımcı olabilmek için metne kısa kenar başlıkları eklemiş.

Marx'ın özellikle ilk ve en zor bölümdeki bazı muhakemeleri, yeni başlayan okura çok fazla daldan dala atlayan, kılı kırk yaran veya "metafizik" muhakemelermiş gibi gelebilir. İşin gerçeği, bu izlenim, son derece alışılmış olgulara bilimsel olarak yaklaşma alışkanlığının olmayışından kaynaklanmaktadır. Meta, gündelik varoluşumuzun öylesine her yanına sinmiş, geleneksel ve alışılmış bir parçası haline gelmiştir ki, ayakta uyuyan bizler, insanın, herhangi bir dünyevi kullanımı olmayan minnacık altın veya gümüş sikkeler karşılığında, yaşamını sürdürmek için ihtiyaç duyduğu önemli nesnelerden neden vazgeçtiği üzerine kafa patlatmayı denemeyiz bile. Mesele sadece metayla da sınırlı değil. Pazar ekonomisinin kategorilerinin (temel kavramlarının) hepsi, sanki besbelliymiş gibi, sanki insan ilişkilerinin doğal temelleriymiş gibi irdelenmeksizin kabul edilmiş görünürler. Ancak, insan emeği, hammadde, aletler, makineler, işbölümü, bitmiş ürünleri emek süreci katılımcıları arasında dağıtma zorunluluğu, vs. ekonomik sürecin gerçekleri iken, "meta", "para", "ücret", "sermaye", "kâr", "vergi" ve benzeri böylesi kategoriler, insanların anlamadıkları ve kontrollerinde de olmayan ekonomik bir sürecin çeşitli yönlerinin kafalardaki yarı-mistik yansımalarıdırlar. Onları deşifre etmek için mükemmel bir bilimsel analiz zorunludur.

---

[1] Otto Rühle (1874-1943), 1912'de Alman Sosyal Demokrat Partisinden milletvekili seçildi. Savaş sırasında enternasyonalist bir etkinlik gösterdi. 1919'da Alman Komünist Partisine katıldı. 1921'de partiden ayrılarak yazarlık çalışmalarına ağırlık verdi. Bir Marx biyografisi yazdı (1928). Hitler'in iktidara gelişinden sonra Meksika'ya yerleşti ve orada öldü. (çn.)

Birleşik Devletler'de, bir milyona sahip birinin bir milyon değerinde görüldüğü bu ülkede, pazar kavramları herhangi bir başka yerde olduğundan çok daha derinlere işlemiştir. Çok yakın tarihe kadar Amerikalılar ekonomik ilişkilerin doğasını anlamaya pek az çaba göstermişlerdi. En güçlü ekonomik sistemin toprağında ekonomik teori son derece kısır kalmayı sürdürdü. Ancak Amerikan ekonomisinin derinleşen mevcut krizi, kamuoyunu birden bire kapitalist toplumun temel sorunlarıyla yüz yüze getirdi. Herhangi bir olayda, ekonomik gelişimin hazırlop ideolojik yansımalarını eleştirmeksizin kabul etme alışkanlığını yenemeyen ve Marx'ın ayak izlerinden giderek, metanın esas doğasını kapitalist organizmanın temel hücresi olarak çözümleyemeyen herkes, çağımızın en önemli ve en şiddetli belirtilerini bilimsel olarak kavramaktan aciz olduğunu daima kanıtlayacaktır.

Marx'ın Yöntemi

Doğadaki nesnel tekerrürlerin kavranışı olarak bilimi inşa eden insanoğlu, kendisi için, doğaüstü güçlerle farazi ilişkiler (din) veya zaman dışı ahlâki hükümler (idealizm) biçiminde özel ayrıcalıklar yaratarak, inatla ve ısrarla kendisini bilimden dışlamaya çabaladı. Marx, insanoğluna, maddi doğanın evrim süreci içerisinde doğal bir halka; insan toplumuna, üretimin ve dağıtımın örgütü; kapitalizme de, insan toplumunun gelişiminde bir aşama gözüyle bakarak, onu bu iğrenç ayrıcalıklardan kesinkes ve sonsuza kadar mahrum etti.

Ekonominin "ebedi yasalarını" keşfetmek, Marx'ın amacı değildi. Böylesi yasaların varlığını reddetti. İnsan toplumunun gelişim tarihi, her biri kendi yasalarına uygun olarak işleyen çeşitli ekonomik sistemlerin birbirini izlemesinin tarihidir. Bir sistemden diğerine geçiş daima üretici güçlerin –yani tekniğin ve emeğin örgütlenmesinin– gelişimi tarafından tayin edilir. Belli bir noktaya kadar, toplumsal değişimler nicel karakterdedirler ve toplumun temellerini –yani hüküm süren mülkiyet biçimlerini– değiştirmezler. Ancak, ne zaman ki, olgunlaşan üretici güçlerin artık eski mülkiyet biçimlerine sığmadığı bir noktaya ulaşılır; ardından, toplumsal düzende sarsıntıların eşlik ettiği radikal bir değişim gelir. Kölelik ilkel komünün yerini aldı veya onu tamamladı; serflik kendi feodal üstyapısıyla birlikte köleliğin yerini aldı; şehirlerin ticari gelişimi, Avrupa'ya on altıncı yüzyılda –takiben birçok aşamadan geçen– kapitalist düzeni getirdi. Marx *Kapital*'inde genel olarak ekonomiyi değil, kendi özgül yasalarına sahip olan kapitalist ekonomiyi irdeler. Diğer ekonomik sistemlere, kapitalizmin özelliklerini aydınlatmak için sadece geçerken değinir.

İlkel köylü ailesinin kendine yeterli ekonomisi, bir "politik ekonomi"ye ihtiyaç duymaz, çünkü bir yandan doğa güçlerinin, diğer yandan geleneklerin egemenliği altındadır. Yunanlıların ve Romalıların köle emeğine dayanan kendi içine kapalı doğal ekonomileri, köle sahiplerinin, "plan"ı doğrudan doğa ve alışkanlıklar tarafından belirlenen iradesi tarafından yönetiliyordu. Aynı şey Ortaçağ devletiyle onun köylü serfleri için de söylenebilir. Tüm bu örneklerde ekonomik ilişkiler ilkel kabalıkları içinde açık ve şeffaftırlar. Ancak çağdaş toplumun durumu tümüyle farklıdır. O, tüm eski kendi içine kapalı bağlantıları ve miras kalan emek biçimlerini yıktı. Yeni ekonomik ilişkiler şehirleri ve köyleri, eyaletleri ve ulusları birbirine bağladı. İşbölümü, gelenek ve alışkanlıkları paramparça ederek tüm gezegeni sardı, bu ilişkiler kendilerini belirli bir plana göre oluşturmadı, tersine insan bilinci ve önsezisinden ayrı olarak oluştu ve sanki insanın çok gerisindeymiş gibi göründü. İnsanların,

grupların, sınıfların, ulusların, işbölümünden doğan karşılıklı bağımlılığı hiç kimse tarafından yönetilmedi veya idare edilmedi. İnsanlar, kim olduklarını bilmeksizin, onların ihtiyaçları hakkında bilgi edinmeksizin diğerleri için çalışırlar. Ve bunu genel olarak, ilişkilerinin nasıl olsa kendilerini bir düzene sokacağı umudu ve hatta güveniyle yaparlar ya da daha ziyade yapma alışkanlığındadırlar.

Kapitalist toplumun tekerrürlerinin nedenlerini, bu toplumun üyelerinin öznel bilincinde –niyet veya planlarında– aramak düpedüz imkânsızdır. Kapitalizmin nesnel tekerrürleri, bilim onun hakkında ciddi olarak düşünmeye başlamadan önce formüle edilmişti. Bugüne kadar da insanların büyük çoğunluğu kapitalist ekonomiye hükmeden yasalar hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Marx'ın yönteminin tüm gücü, ekonomik olgulara, belirli insanların öznellikleri açısından değil, tam da deneyci bir doğa bilimcisinin bir arı kovanına ya da karınca yuvasına yaklaştığı gibi, bir bütün olarak toplumun nesnelliği açısından yaklaşmasındadır.

Ekonomi bilimi için belirleyici önemi olan şey, insanların neyi nasıl yaptığıdır, kendilerinin kendi eylemleri hakkında ne düşündükleri değil. Toplumun kökeninde yatan din ve ahlâk değil, emek ve doğadır. Marx'ın yöntemi materyalisttir, çünkü varlıktan bilince ilerler, başka bir yoldan değil. Marx'ın yöntemi diyalektiktir, çünkü doğaya ve topluma, evrimleri içinde ve evrimin kendisine de, karşıt güçlerin süre giden mücadelesi olarak bakar.

Marksizm ve Resmi Bilim

Marx'ın öncelleri vardı. Klasik politik ekonomi –Adam Smith, David Ricardo– en verimli dönemine, kapitalizm eskimeden, henüz yarınlarından korku duymaya başlamadan önce ulaştı. Marx, her iki büyük klasikçiye de çok derin minnettarlığının eksiksiz bir saygısını gösterdi. Yine de, klasik ekonominin temel hatası, kapitalizmi, toplumun gelişiminde yalnızca tarihsel bir aşama olarak değil, insanlığın her zamanki normal yaşayış biçimi olarak görmesiydi. Marx, bu politik ekonominin eleştirisiyle işe başladı, onun hatalarının yanı sıra kapitalizmin çelişkilerini de sergiledi ve çöküşünün kaçınılmazlığını gösterdi. Rosa Luxemburg'un tam da yerinde gözlemlediği gibi, Marx'ın ekonomik öğretisi klasik ekonominin çocuğudur, doğumu annesinin yaşamına malolan bir çocuk.

Bilim, dış etkilere kapalı bir okul çalışmasında değil, kanlı-canlı toplumda amacına ulaşır. Toplumu parçalara ayıran çıkar ve tutkular, bilimin –özelikle politik ekonominin, zenginlik ve yoksulluğun biliminin– gelişimi üzerinde de etkilerini gösterir. İşçilerin kapitalistlere karşı mücadelesi, burjuvazinin teorisyenlerini, sömürü sisteminin bilimsel analizine sırtlarını dönmeye ve kendilerini ekonomik olguların salt tanımlanmasıyla, ekonomik geçmişin incelenmesiyle oyalamaya, ve çok daha kötüsü, kapitalist rejimi temize çıkarma amacında olduklarından olguları büsbütün çarpıtmaya zorladı. Bugünlerde resmi eğitim kurumlarında okutulmakta olan ve burjuva basında da vaaz edilen ekonomik doktrin, önemli olgusal materyallerin kıtlığını çekmemektedir, ama yine de bir bütün olarak ekonomik süreci kavramakta ve onun yasalarını ve perspektiflerini keşfetmekte düpedüz yetersizdir, üstelik bunu yapmaya niyeti de yoktur. Resmi politik ekonomi ölmüştür. Kapitalist toplumun gerçek bilgisi ancak Marx'ın *Kapital*'i aracılığıyla elde edilebilir.

Emek Değer Yasası

Çağdaş toplumda insanın temel ilişkisi mübadeledir. Mübadele sürecine giren her emek ürünü meta haline gelir. Marx, incelemesine meta ile başladı ve kapitalizmin bu temel hücresinden, insan iradesinden bağımsız bir şekilde kendisini nesnel olarak mübadele temelinde biçimlendiren toplumsal ilişkileri çıkarttı. Temel bilmecenin –herkesin kendisini düşündüğü ve kimsenin kimseyi düşünmediği kapitalist toplumda, yaşam için vazgeçilmez olan ekonominin çeşitli dallarının nispi oranlarının nasıl oluştuğu– çözülmesi, sadece bu yolun takip edilmesiyle mümkün olabilir.

İşçi emek gücünü satar, çiftçi ürettiğini pazara götürür, tefeci banker borç verir, dükkâncılar bir mal türünü satar, sanayici bir fabrika kurar, spekülatör bono ve senet alıp satar; her birinin ücret veya kâr hakkında kendi tasarımları, kendi özel planları, kendi kaygıları vardır. Bununla birlikte, bu bireysel uğraşılar ve eylemler kaosundan belli bir ekonomik bütün doğar. Doğrudur, bu bütün uyumlu değil çelişkilidir, ama yine de topluma sırf varolma olanağını değil, aynı zamanda gelişme olanağını da sunar. Bu, her şeyden önce, kaosun pek de kaos olmadığı, eğer bilinçli olarak değilse bile bir şekilde otomatik olarak düzenlendiği anlamına gelir. Ekonominin pek çok yönünü göreli bir denge durumuna getiren mekanizmayı anlamak, kapitalizmin nesnel yasalarının keşfedilmesi demektir.

Açıkçası, kapitalist ekonominin çeşitli alanlarına –ücretler, fiyat, toprak, rant, kâr, faiz, kredi, borsa– hükmeden yasalar, sayısız ve karmaşıktır. Ancak son tahlilde, Marx'ın bulduğu ve sonuna kadar dikkatle incelediği tek bir yasaya indirgenirler; gerçekte kapitalist ekonominin temel düzenleyicisi olan emek-değer yasasına. Bu yasanın anlamı basittir. Toplumun elinin altında belirli bir canlı emek gücü rezervi vardır. Bu güç, doğaya uygulandığında insan ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli ürünleri üretir. Bağımsız üreticiler arasındaki işbölümünün sonucu olarak, ürünler meta halini alır. Metalar bir diğer metayla, belirli bir oran karşılığında, başlangıçta dolaysız olarak ve en sonunda da altın veya gümüş aracılığıyla mübadele edilirler. Belirli bir ilişki içerisinde onları bir diğerine eşit kılan, metaların temel özelliği, onlara harcanan insan emeğidir; soyut emek, genel olarak emek. İşte bu insan emeği, değerin ölçüsü ve temelidir. Milyonlarca dağınık üretici arasındaki işbölümü toplumun dağılmasına yol açmaz, çünkü metalar onlara harcanan toplumsal olarak gerekli emek zamanına göre mübadele edilirler. Mübadele sahası olarak pazar, metaları kabul veya reddederek, onların kendi içlerinde toplumsal olarak gerekli emeği içerip içermediklerine karar verir, böylece toplum için gerekli çok çeşitli metaların oranlarını ve sonuç olarak da emek gücünün çeşitli işkollarına göre dağılımını belirler.

Pazarın gerçek işleyişi, burada sadece birkaç satırla ortaya konulandan karşılaştırılmaz ölçüde daha karmaşıktır. Bu nedenle, emek değeri etrafında salınan fiyatlar önemli ölçüde değerlerinin altında ve üstünde dalgalanırlar. Bu dalgalanmaların nedenleri Marx tarafından, "bir bütün olarak değerlendirilen kapitalist üretim süreci"ni tasvir eden *Kapital*'in üçüncü cildinde tam olarak açıklanmıştır.

Bununla birlikte, tekil durumlarda metaların fiyatları ile değerleri arasındaki farklılık ne kadar büyük olursa olsun, tüm fiyatların toplamı tüm değerlerin toplamına eşittir, çünkü son tahlilde sadece insan emeği tarafından yaratılmış olan değerler toplumun hizmetindedir ve fiyatlar, tröstlerin tekel fiyatları da dahil, bu sınırlamayı

kıramazlar; emeğin yeni bir değer yaratmadığı yerde, Rockefeller bile hiçbir şey elde edemez.

Eşitsizlik ve Sömürü

Peki metalar diğer metalarla içerdikleri emek miktarına göre mübadele ediliyorlarsa, eşitlikten eşitsizlik nasıl doğuyor? Marx bu bilmeceyi, tüm diğer metaların kökeninde yatan metalardan birinin, yani emek gücünün özgün doğasını sergileyerek çözdü. Üretim araçlarının sahibi, kapitalist, emek gücünü satın alır. Tüm diğer metalar gibi, ona da içerdiği emek miktarına göre, yani işçinin yeniden üretimi ve yaşamını devam ettirmesi için gerekli geçim araçları kadar değer biçilir. Ancak bu metanın –emek gücünün– tüketimi çalışmaktan, yani yeni değerler yaratmaktan ibarettir. Bu yeni değerlerin miktarı işçinin kendisinin aldığından ve kendisine bakmak için harcadığından daha fazladır. Kapitalist emek gücünü onu sömürmek için alır. Eşitsizliğin kaynağı olan şey de bu sömürüdür.

Marx, ürünün, bizzat işçinin varlığını korumaya giden kısmını, gerekli-ürün olarak adlandırdı; işçinin bunun üzerinde ürettiği kısım ise artı-üründür. Artı-ürün köle tarafından üretilmek zorundaydı, aksi halde köle sahibi hiçbir köleyi elinde tutmazdı. Artı-ürün serf tarafından üretilmek zorundaydı, aksi halde serfliğin arazi sahibi efendiler için hiçbir yararı olmazdı. Artı-ürün, aynı şekilde, çok daha büyük ölçüde, ücretli işçi tarafından üretilmektedir, aksi taktirde kapitalist, emek gücünü satın alma gereksinimi duymazdı. Sınıf mücadelesi artı-ürün için verilen mücadeleden başka bir şey değildir. Artı-ürüne sahip olan durumun hakimidir; zenginliğe sahiptir, devlete sahiptir, kilisenin, mahkemenin, bilimin ve sanatın anahtarını elinde tutar.

Rekabet ve Tekel

İşçileri sömüren kapitalistlerin kendi aralarındaki ilişkiler, uzun zamandır kapitalist gelişimin ana zembereği işlevini gören rekabet tarafından belirlenir. Büyük teşebbüsler, küçükler üzerinde teknik, mali, örgütsel, ekonomik ve en sonu –ancak en önemsizi değil– politik avantajların keyfini sürerler. Sermaye büyüdükçe, daha büyük sayılardaki işçileri sömürme imkânına kavuşarak, kaçınılmaz olarak yarışmadan muzaffer olarak çıkar. Sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşme sürecinin değişmez temelidir bu.

Rekabet, tekniğin ilerici gelişimini teşvik ederken, sadece orta katmanları değil, aynı zamanda kendisini de tedricen tüketir. Küçük ve orta kapitalistlerin cesetleri ve yarı-cesetleri üzerinde, her zamankinden daha güçlü, hep daha azalan sayıda kapitalist lordlar yükselir. Böylece, "dürüst", "demokratik", "ilerici" rekabet, "zararlı", "asalak", "gerici" tekeli kaçınılmaz olarak büyütür. Tekel, egemenliğini geçen yüzyılın seksenli yıllarında dayatmaya başladı ve kesin şeklini bu yüzyıla geçerken aldı. Şimdiyse tekelin zaferi burjuva toplumun en resmi temsilcileri tarafından açıkça onaylanmaktadır. Birleşik Devletler'in ilk Başsavcısı bay Homer S. Cummings, rekabetin engelleyici bir etki olarak derece derece kaybolduğundan ve pek çok alanda sadece "bir zamanlar varolan koşulların hayal meyal bir hatırlatıcısı" olarak varolduğundan şikayet ediyor. Ama Marx, teşhisi esnasında, tekeli ilkin kapitalizmin tabiatında

varolan eğilimlerden türettiğinde, burjuva dünyası henüz rekabete doğanın ebedi bir yasası olarak bakıyordu.

Rekabetin tekel tarafından bertaraf edilmesi, kapitalist toplumun dağılmasının başlangıcına işaret eder. Rekabet kapitalizmin yaratıcı zembereği ve kapitalistin de tarihsel aklanışıdır. Rekabetin bertaraf edilmesi de aynı şekilde, borsacıların toplumsal parazitlere dönüşümüne işaret eder. Rekabet, belirli özgürlüklere, liberal bir atmosfere, demokratik bir rejime, bir ticari kozmopolitlik rejimine sahip olmak zorundaydı. Tekel ise mümkün olduğu kadar otoriter bir hükümete, gümrük duvarlarına, "kendine ait" hammadde kaynaklarına ve pazar alanlarına (sömürgeler) ihtiyaç duyar. Tekelci sermayenin dağılmasındaki son söz faşizmdir.

Zenginliğin Yoğunlaşması ve Sınıf Çelişkilerinin Büyümesi

Kapitalistler ve onların savunucuları, zenginliğin yoğunlaşmasının gerçek boyutlarını vergi memurlarının gözlerinden olduğu kadar halkın gözlerinden de her yolla saklamayı deniyorlar. Her şey meydanda olmasına rağmen, burjuva basın hâlâ kapitalist yatırımın "demokratik" dağılımı hayalini sürdürmeye çalışıyor. *New York Times*, Marksistleri yalanlayarak üç ilâ beş milyon arasında ayrı işveren olduğuna işaret ediyor. Doğru, anonim ortaklıklar, üç ilâ beş milyon ayrı işverenden daha büyük sermaye yoğunlaşmasını temsil ediyor, yine de Birleşik Devletler'de "yarım milyon tüzel kişilik" vardır. Yığınsal toplamlarla ve ortalama sayılarla bu çeşit bir oyalanmaya, olguları oldukları gibi ifşa etmek için değil, onların üstünü örtmek için başvurulmaktadır.

Savaşın başlangıcından 1923'e kadar, Birleşik Devletler'deki fabrika ve işletmelerin endeks göstergesi 100'den 98,7'ye düşerken sanayi üretiminin ağırlığı 100'den 156,3'e yükselmiş. Herkesin zenginleşir göründüğü sansasyonel refah dönemi (1923-1929) sırasında bile, üretim 100'den 113'e yükselirken, kuruluşların sayısı 100'den 93,8'e düştü. Ticari kuruluşların hantal maddi gövdelerini birleştirerek yoğunlaşması, ruhlarının, yani mülkiyetin yoğunlaşmasının henüz çok gerisindedir. 1929'da Birleşik Devletler gerçekten de, *New York Times*'ın doğru gözlemlediği gibi 300.000'den fazla tüzel kişiliğe sahipti. Ancak eklemek gerekir ki, bunların 200 tanesi, yani tüm sayının yüzde 0,07'si tüm tüzel kişiliklerin mal varlığının doğrudan doğruya yüzde 49,2'sini kontrol ediyordu, dört yıl sonra bu oran çoktan yüzde 56'ya yükselmişti ve Roosevelt'in yönetimi boyunca daha da yükseldiği şüphe götürmez. Önde gelen bu 200 tüzel kişilik içinde gerçek egemenlik küçük bir azınlığa aittir. 1937 Şubatında bir Senato komitesi, geçen yirmi yıl boyunca en büyük tüzel kişiliklerin on iki tanesinin kararlarının, Amerikan endüstrisinin büyük bir kesimi için direktif anlamına geldiğini ortaya çıkardı. Bu tüzel kişiliklerin yönetim kurullarının başkanlarının sayısı, cumhuriyet hükümetinin yürütme kolu olan Birleşik Devletler Başkanının kabinesinin üye sayısı ile aynıdır. Ancak yönetim kurullarının bu başkanları, kabine üyelerinden karşılaştırılamaz ölçüde daha güçlüdür.

Aynı süreçler banka ve sigorta sistemlerinde de gözlemlenebilir. Birleşik Devletler'deki sigorta şirketlerinden en büyük beşi, yalnızca diğer şirketleri değil, pek çok bankayı da yuttu. Bankaların toplam sayısı, en çok sözde "birleşmeler" biçiminde, işin aslında ise yutularak azaltıldı. Cirolar büyük bir hızla artıyor. Bankaların üzerinde süper-bankalar oligarşisi yükseliyor. Banka sermayesi, sanayi sermayesiyle,

mali süper-sermaye içinde kaynaşıyor. Sanayi ve bankaların yoğunlaşmasının yüzyılın son çeyreğindeki hızla ilerleyeceği bile kabul edilse –işin gerçeği, yoğunlaşma temposu yükseliştedir– hemen önümüzdeki çeyrek yüzyıl sürecinde, tekeller, geriye dulun kefen parasından başka pek bir şey bırakmayarak tüm ülke ekonomisini kendi ellerinde toplayacaklardır.

Burada Birleşik Devletler'in istatistiklerine başvurulmasının nedeni, sadece daha kesin ve daha çarpıcı oldukları içindir. Aslında yoğunlaşma süreci uluslararası niteliktedir. Kapitalizmin çeşitli aşamaları boyunca, konjonktürel döngü evrelerinden, her tür politik rejimden, barış dönemlerinden olduğu kadar silahlı çatışma dönemlerinden de geçerek, tüm büyük servetlerin giderek daha az sayıda elde yoğunlaşması süreci devam etti ve bitmeksizin sürecek de. Büyük Savaş yılları sırasında, uluslar kan içinde can çekişirken, burjuvazinin tüm politik aygıtı ulusal borçların ağırlığı altında ezilmiş yatarken, hazine sistemleri orta sınıfları da peşinden sürükleyerek uçuruma yuvarlanmışken, tekeller bu kan ve pisliğin içinden eşi görülmemiş kârlar elde ediyorlardı. Birleşik Devletler'in en güçlü şirketleri mal varlıklarını savaş yılları sırasında ikiye, üçe, dörde ve hatta daha da fazlasına katladılar ve kâr hisselerini yüzde 300, 400, 900 ve daha fazla arttırdılar.

1840'ta, *Komünist Parti Manifestosu*'nun Marx ve Engels tarafından yayınlanmasından sekiz yıl önce, ünlü Fransız yazarı Alexis de Tocqueville, kitabında Amerika'daki demokrasi üzerine şöyle yazıyordu: "Büyük zenginlik kaybolma eğiliminde, küçük servetlerin sayısı artıyor". Bu düşünce sayısız kez tekrarlandı, ilk başlarda referans Birleşik Devletler'di, sonraları buna diğer genç demokrasiler, Avustralya ve Yeni Zelanda da katıldı. Şüphesiz, de Tocqueville'in düşüncesi kendi zamanında da zaten yanlıştı. Buna rağmen, zenginliğin gerçek yoğunlaşması, ancak de Tocqueville'in hemen arifesinde öldüğü Amerikan İç Savaşının sonrasında başladı. Yaşadığımız yüzyılın başında, Amerikan nüfusunun yüzde ikisi tüm ülke zenginliğinin yarısından fazlasına sahipti; 1929'da ise aynı yüzde iki ulusal zenginliğin beşte üçüne sahipti. Aynı zamanda 36.000 zengin aile, 11.000.000 orta halli ve fakir aileden daha büyük gelire sahipti. 1929-1933 krizi sırasında tekelci kuruluşların hayır kurumlarına yalvarmaya ihtiyacı yoktu, tam tersine onlar ulusal ekonominin genel düşüşünün üzerinde, hiçbir zaman olmadığı kadar yükseklere çıktılar. Sanayinin ağır aksak canlanışı sırasında, tekeller, *New Deal* pastasının üstündeki kremanın yine oldukça yüklü kısmını sıyırdılar. İşsizlerin sayısı en iyi durumda 20.000.000'dan 10.000.000'a düştü; aynı zamanda kapitalist toplumun üst kabuğu –6000 yetişkinden fazla değildir– inanılmaz kârlar elde etti; Avukat General Robert H. Jackson'ın, Anti-Tröst Genel Yardımcı Vekili olarak görevde kaldığı süre boyunca rakamlarla kanıtladığı şey tam da budur.

Bilgiç insaflılığından dolayı daha ziyade tutucu bir ekonomist olan Ferdinand Lunberg, bir hayli karışıklık yaratan kitabında şöyle yazıyor: "Birleşik Devletler bugün, nispeten daha az mal varlığına sahip doksandan az aile tarafından desteklenen, en zengin altmış ailenin hiyerarşisinin sahipliği ve egemenliği altındadır". Belki buna bir üçüncü olarak, yıllık geliri yüz bin doların üzerinde olan bir diğer üç yüz elli aile eklenebilir. Burada asıl egemen konum, yalnızca pazara değil, ancak hükümetin tüm kademelerine de hakim olan altmış ailelik ilk gruba aittir. Onlar gerçek hükümettir, "dolar demokrasisinde paranın hükümeti."

Böylece "tekelci kapitalizm" soyut kavramı bizim açımızdan ete kemiğe bürünmüş oluyor. Bunun anlamı, seçkin bir kapitalist oligarşiye ortak çıkar ve akrabalık bağlarıyla bağlı bir avuç ailenin, büyük bir ulusun ekonomik ve politik kaderini elinden aldığıdır. Teslim edilmelidir ki, Marksist yoğunlaşma yasası mükemmel bir şekilde işlemiştir!

Marx'ın Öğretisinin Modası Geçti mi?

Rekabet, zenginliğin yoğunlaşması ve tekel sorunları, doğal olarak, günümüzde Marx'ın ekonomi teorisinin –örneğin, Adam Smith'in teorisi gibi– sadece tarihsel bir merak konusu mu olduğu, yoksa güncel önemini taşımaya devam mı ettiği sorusunu gündeme getiriyor. Bu soruya verilecek cevabın ölçütü basittir: Eğer teori gelişimin rotasını doğru bir biçimde kestirebiliyor ve geleceği öngörebiliyorsa, isterse binlerce yıl yaşında olsun, zamanımızın en ileri teorisi olarak kalır.

Kariyerinin başlangıcında bir Marksist olan, ancak sonrasında Marx'ın öğretisinin en devrimci yanlarını, özellikle de burjuvazi açısından en yenmez yutulmaz olanları revize eden ünlü Alman iktisatçı Werner Sombart, kariyerinin sonlarında, 1928'de, Marx'ın *Kapital*'ine, birçok dile çevrilen ve burjuvazinin ekonomik savunusunun belki de günümüzdeki en bilinen dışavurumu olan kendi *Kapitalizm*'i ile karşılık verdi. *Kapital*'in yazarının inançlarına duyduğu platonik minnettarlık borcunu ödedikten sonra Sombart şöyle yazıyor: "Karl Marx'ın kehanetleri şunlardır: İlkin, ücretli emekçilerin artan sefaleti; ikincisi, zanaatkâr ve köylü sınıfının yok oluşuyla birlikte genel 'yoğunlaşma'; üçüncüsü, kapitalizmin felâketvari çöküşü. Buna benzer hiçbir şey gerçekleşmedi." Bu yanlış teşhisin karşısına Sombart kendi "kesin bilimsel" teşhisini koyuyor. Ona göre, "Kapitalizm, kendisini –çoktan dönüştürmeye başladığı yönde– içsel olarak dönüştürmeye devam edecek, doruk noktasında, yaşlandıkça, giderek daha sakin, daha ağır başlı, daha makul hale gelecektir." En azından temel çizgi itibariyle, şu ikisinden hangisinin haklı olduğunu saptamaya çalışalım; felâket teşhisi ile Marx mı, yoksa tüm burjuva ekonomisi adına işlerin "sakin, ağırbaşlı, makul" halledileceğini vaat eden Sombart mı? Okuyucu, sorunun dikkate değer olduğuna katılacaktır.

Artan Sefalet Teorisi

Marx, Sombart'tan altmış yıl önce, "bir kutupta zenginliğin birikimi" diyordu, "böylece, aynı zamanda, zıt kutupta, yani sermaye biçimindeki ürünü üreten sınıfın tarafında, sefaletin, çalışma ıstırabının, köleliğin, cehaletin, yabaniliğin, zihinsel gerilemenin birikimidir". Marx'ın bu tezi, "artan sefalet teorisi" adı altında, özellikle 1896-1914 döneminde kapitalizmin hızla geliştiği ve işçilere, özellikle de onların üst tabakalarına belirli tavizler verdiği sırada aralıksız saldırılara konu olmuştu. Dünya Savaşından sonra, kendi cinayetlerinden ve Ekim Devriminden korkan burjuvazi, enflasyon ve işsizlik tarafından aynı anda bir paçavraya dönüştürülen toplumsal reformlar ilân etme yolunu tuttuğu zaman, kapitalist toplumun ilerici dönüşümü teorisi reformculara ve burjuva profesörlerine tamamen güvencelenmiş göründü. 1928'de Sombart bizi temin ediyordu ki, "ücretli emeğin satın alma gücü, kapitalist üretimin genişlemesi ile doğru orantılı olarak artmıştır."

İşin aslı, emekçilerin belli bir tabakasının yaşam standartlarında bazen oldukça geniş ölçülere varan yükselişin, proletaryanın ulusal gelirden aldığı payın düşüşünü dikkatsiz gözlerden sakladığı kapitalist gelişimin en müreffeh dönemleri boyunca, proletarya ile burjuvazi arasındaki ekonomik çelişki ağırlaşmıştır. Bu nedenle, tam da durgunluğa sürüklenmesinden hemen önce Birleşik Devletler'in sanayi üretimi, 1920 ve 1930 yılları arasında yüzde 50 artarken ücretlere ödenen toplam sadece yüzde 30 artıyordu. Bu, Sombart'ın vaatlerine rağmen ulusal gelirde emeğin payının muazzam ölçüde düştüğü anlamına gelir. 1930'da işsizlikte hayra alamet olmayan bir artış baş gösterdi ve 1933'te, ücretler biçiminde kaybetmiş olduklarının ancak yarısından biraz fazlasını yardım biçiminde alan işsizlere, hemen hemen sistematik bir yardım yapılmaya başlandı. Tüm sınıfların kesintisiz "ilerlemesi" hayalinin zerresi bile kalmadı. Kitlelerin yaşam standartlarının göreli düşüşünün yerini mutlak düşüş aldı, önce yarım yamalak eğlencelerinden başlayan işçiler, sonra giyeceklerinde ve sonra da yiyeceklerinde kesintiye gittiler. Orta kalitedeki ürün ve eşyaların yerini kalitesiz olanlar ve kalitesizlerin de yerini en kötüleri aldı. Sendikalar, hızla aşağı inen bir yürüyen merdivene sımsıkı yapışmış bir adama benzemeye başladılar.

Dünya nüfusunun yüzde altısına sahip Birleşik Devletler, dünya zenginliğinin yüzde kırkını elinde tutar. Halen, nüfusun üçte biri, Roosevelt'in kendisinin de kabul ettiği gibi, yeterince beslenememekte, giyinememekte ve insanlık dışı koşullarda yaşamaktadır. Öyleyse çok daha az ayrıcalıklı ülkelere ne demeli? Son savaştan beri kapitalist dünya tarihi, söylenegeldiği haliyle "artan sefalet teorisini" çürütülemeyecek şekilde doğrulamıştır. Toplumun sosyal kutuplaşmasındaki artış bugün yalnızca bütün ehil istatistikçiler tarafından değil, aritmetiğin basit kurallarını hatırlayan her devlet adamı tarafından da itiraf ediliyor.

Kapitalizmin yozlaşması, proletaryanın yaşam standardındaki bir yükselişe dair hayalleri sürdürme olanağını tamamen yok ettiği zaman, emperyalist kapitalizmin doğasında varolan gerilemenin ve gericiliğin sadece en son sınırına indirgenmiş hali olan faşist rejim kaçınılmaz hale gelir. Faşist diktatörlük, daha zengin emperyalist demokrasilerin halen gizlemeye çalıştıkları yoksullaşma eğiliminin açık itirafıdır. Mussolini ve Hitler'in Marksizme böylesine kesin bir nefretle zulmetmesi, tam da onların rejiminin Marksist kehanetin en dehşet verici kanıtı olmasındandır. Göring, cellât edasıyla ve kendine özgü bir soytarılıkla, silahların tereyağından daha önemli olduğunu açıkladığında veya Cagliostro-Casanova-Mussolini İtalyan işçilerine kara gömleklerinin üzerindeki kemerlerini daha da sıkmayı öğrenmeleri tavsiyesinde bulunduğunda, uygar dünya öfkeden kudurmuş ya da kendisine bu süsü vermişti. Ancak, emperyalist demokrasilerde de özü itibariyle aynı şeyler yaşanmıyor mu? Tereyağı her yerde silahları yağlamak için kullanılır. Fransa'nın, İngiltere'nin ve Birleşik Devletler'in işçileri, kara gömlekleri olmaksızın kemerleri sıkmayı öğreniyorlar. Dünyanın en zengin ülkesinde milyonlarca işçi, federal, devlet, belediye veya özel hayır kurumları hesabına yaşayan sefillere dönüştü.

Yedek İşçi Ordusu ve İşsizlerin Yeni Alt-Sınıfı

Yedek sanayi ordusu da, fabrika depolarındaki hammadde ve makine stoku veya mağazalardaki mamul madde stoku kadar kapitalizmin toplumsal mekanizmasının vazgeçilmez bir bileşenini oluşturur. Yedek bir emek gücü olmaksızın, ne üretimin

genel genişlemesi, ne de sermayenin sınai döngülerin gelgitlerine uyarlanması mümkün olurdu. Marx, kapitalist gelişimin genel eğiliminden –sabit sermayenin (makine ve hammaddeler) değişken sermaye (emek gücü) pahasına artışı– şu sonuca ulaşıyordu: "Toplumsal zenginlik ne kadar büyürse; yedek sanayi ordusu da o kadar büyür; pekişmiş bir artı-nüfus kitlesi de o kadar büyür; resmi yoksulluk da o kadar büyür. Bu, kapitalist birikimin mutlak genel yasasıdır."

"Artan sefalet teorisi"ne ayrılmaz bağlarla bağlı olan ve uzun yıllar boyunca "abartılmış", "maksatlı" ve "demagojik" olarak suçlanan bu tez, şimdi, olguların oldukları haliyle teorik tasviri haline gelmiştir. Mevcut işsizler ordusuna artık bir "yedek ordu" gözüyle bakılamaz, çünkü onun asli kütlesi artık işe dönmek için hiçbir umut besleyemez: tam tersine, eklenen işsizlerin kesintisiz akışı tarafından şişirilmeye mahkûmdur. Dağılmakta olan kapitalizm daha önce hiçbir işe sahip olmamış ve olma umuduna da sahip olmayan tüm bir genç insan kuşağını beraberinde getirdi. Proletarya ve yarı-proletarya arasındaki bu yeni alt-sınıf, toplum pahasına yaşamaya zorlanıyor. Dokuz yıl boyunca (1930-1938) işsizliğin, 43.000.000'dan fazla iş-yılını Birleşik Devletler ekonomisinin dışına attığı tahmin edilmektedir. 1929 yılında, refahın doruğunda, Birleşik Devletler'de iki milyon işsizin olduğu ve bu dokuz yıl süresince potansiyel işçilerin sayısının beş milyona çıktığı göz önüne alındığında, kayıp iş-yılı karşılaştırılamayacak kadar yüksek olmalıdır. Böylesi bir veba tarafından tahrip edilen toplumsal rejim ölümcül derecede hastadır. Bu illetin doğru teşhisi, seksen yıl kadar önce, henüz hastalığın kendisi sadece tohum halindeyken yapılmıştı.

Orta Sınıfların Gerilemesi

Sermayenin yoğunlaşmasını sergileyen rakamlar böylece göstermektedir ki, küçük mülkler büyükler tarafından bütünüyle yutulurken ya da katlanılmaz bir çalışmanın ve ümitsiz bir yoksulluğun basit bir simgesi haline gelerek küçültülürken ve bağımsızlıklarından mahrum edilirken, orta sınıfların üretimdeki özgül ağırlığı ve ulusal gelirden aldıkları pay sürekli olarak gerilemiştir. Aynı zamanda, kapitalizmin gelişimi, teknisyenler, yöneticiler, hizmetliler, kâtipler, avukatlar, doktorlar, vs. –tek kelimeyle sözde "yeni orta-sınıflar"– ordusunda gözle görülür bir artış yaratmış görünüyor, bu doğru. Ancak zaten gelişimi Marx için bile bir sır olmayan bu tabakanın, kendi üretim araçlarının mülkiyetinde somut bir ekonomik bağımsızlık garantisine sahip olan eski orta sınıflarla ortak noktası pek yoktur. "Yeni orta sınıf", büyük ölçüde amiri durumunda olduğu işçilere göre kapitalistlere çok daha doğrudan bağımlıdır, üstelik onun saflarında da, toplumun gözünde itibardan düşmesinin kötü sonuçlarının yanı sıra hatırı sayılır bir aşırı üretim dikkati çekmektedir.

Daha önce andığımız Genel Başsavcı Homer S. Cummings kadar Marksizme uzak olan biri, "güvenilir istatistiksel bilgiler, pek çok sınai birimin tamamen yok olduğunu ve yaşanılanın, küçük işadamının Amerikan yaşamında bir faktör olarak adım adım tasfiyesi olduğunu göstermektedir" diyor.

Ancak, pek çok selefleri ve halefleri arasından Sombart, yine de, Marx'a rağmen "zanaatçı ve köylü sınıfların yok oluşu ile birlikte genel yoğunlaşma"nın henüz gerçekleşmediği itirazını yükseltiyor. Böylesi bir argümanda neyin daha ağır bastığını söylemek zor, sorumsuzluk mu kötü niyet mi? Marx da, her teorisyen gibi, temel

eğilimleri en sade biçimleriyle soyutlamakla işe başladı; aksi takdirde, kapitalist toplumun alınyazısını anlamak tümden imkânsız olurdu. Ne var ki, Marx'ın kendisi, somut analiz ışığında, hayatın görüngülerini farklı tarihsel etkenlerin yoğunlaşmasının bir ürünü olarak mükemmelen gösterme yeteneğindeydi. Kuşkusuz, Newton'un yasaları, düşen cisimlerin hız artışının farklı koşullar altında değişiklik göstermesiyle veya gezegenlerin yörüngelerinin bozulmalara maruz kalmasıyla geçersiz hale gelmez.

Orta sınıfların sözde "inadı"nı anlamak için, şu iki eğilimin, orta sınıfların yıkıma uğraması ve bu yıkıma uğrayanların proleterlere dönüşmesi eğiliminin, eşit bir hızla ya da aynı menzilde gelişmediğini akılda tutmak isabetli olur. Makinenin emek gücü üzerindeki artan üstünlüğünden şu sonuç çıkmaktadır; orta sınıfların yıkım süreci ne kadar ilerlerse, bu süreç onların proleterleşme süreçlerini o kadar geride bırakır; gerçekten de, belirli bir durumda sonuncusu büsbütün durmak ve hatta gerilemek zorundadır.

Tıpkı fizyolojik yasaların işleyişinin büyümekte olanla ölmekte olan bir organizmada farklı sonuçlar vermesi gibi, Marksist ekonomi yasaları da, gelişmekte veya dağılmakta olan bir kapitalizmde, otoritelerini farklı şekilde kurarlar. Bu farklılık, kent ve kırın karşılıklı ilişkilerinde özel bir açıklıkla görülür. Birleşik Devletler'in toplam nüfusla karşılaştırıldığında daha az artan kırsal nüfusu, 32.000.000'u geçtiği 1910 yılına kadar kesin rakamlarla yükselmeyi sürdürdü. Müteakip yirmi yıl süresince, ülkenin toplam nüfusunun hızla artmasına rağmen 30,4 milyona düştü, yani 1,6 milyon azaldı. Ancak 1935'te, 1930 ile karşılaştırıldığında 2,4 milyon artarak yeniden 32,8 milyona yükseldi. Çarkın ilk bakışta şaşırtan bu dönüşü, kentli nüfusun kırsal nüfus pahasına artma eğilimini ya da orta sınıfların atomize olma eğilimini zerre kadar çürütmediği gibi, aynı zamanda bir bütün olarak kapitalist sistemin dağıldığını da en anlamlı şekilde sergilemektedir. 1930-1935 şiddetli kriz dönemi sırasında kırsal nüfustaki artış, basitçe yaklaşık iki milyon kentli nüfusun, veya asıl anlamıyla, iki milyon aç işsizin taşraya –toplum tarafından reddedilen emek güçlerini, tümden açlıktan ölmek yerine topraktan yarı-aç bir yaşam çıkartabilmek için doğal üretken ekonomiye uygulamak üzere, çiftçiler tarafından terk edilen arazi parçalarına veya hısım akrabalarının çiftliklerine– taşınması olgusu ile açıklanır.

Bu nedenle sorun, küçük çiftçilerin, zanaatkârların ve dükkâncıların istikrarı değil, daha çok onların durumunun sefil çaresizliği sorunudur. Geleceğin bir garantisi olmak şöyle dursun, orta sınıf, geçmişin talihsiz ve trajik bir kalıntısıdır. Onu toptan yok edemeyen kapitalizm, küçülmenin en alt derecesine ve ıstıraplara düşürmeyi başarmıştır. Çiftçi yalnızca küçük arazisinin kirasından ve yatırdığı sermayenin kazancından değil, aynı zamanda ücretinin yüklü bir bölümünden bile mahrum edilmektedir. Şehirdeki küçük akranları da ekonomik yaşam ile ölüm arasında kendilerine ayrılan mesafeyi benzer şekilde kat ettiler. Orta sınıf sadece fakirleştiği için proleterleşmemektedir. Bu noktada, kapitalizm lehine bir şeyler bulmak, Marx'a karşı bir argüman bulmak kadar zordur.

Sınai Kriz

Geçen yüzyılın sonları ve bu yüzyılın başları, kapitalizm tarafından öylesi ezici bir ilerlemeyle damgalandı ki, döngüsel krizler artık "rastlantısal" sıkıntılardan öte bir

şey olarak görülmüyordu. Hemen hemen evrensel olan kapitalist iyimserlik yılları boyunca, Marx'ı eleştirenler, tröstlerin, sendikaların[2] ve kartellerin ulusal ve uluslararası gelişiminin pazarın planlı kontrolünü başlattığını ve kriz üzerindeki nihai zaferi müjdelediğini temin ediyorlardı. Sombart'a göre, krizler savaştan önce kapitalizmin kendi mekanizması tarafından zaten "ortadan kaldırılmıştı", böylece de "kriz sorunu bugün bizi fiilen ilgilendirmiyor"du. Şimdi, yalnızca on yıl sonra, Marx'ın teşhisi trajik sağlamlığının tüm ölçüleriyle tam da günümüzde karşımıza dikilmişken, bu sözler kof maskaralık gibi geliyor. Kanı zehirlenmiş bir organizmada, her rastlantısal hastalık kronik bir karaktere bürünme eğilimindedir; aynı şekilde, krizler, tekelci kapitalizmin kokuşmuş organizmasında özellikle öldürücü bir biçime bürünür.

Tekellerin gerçek varlığını yarım yamalak inkâr etmeye çalışan kapitalist basının, kapitalist anarşiyi de yarım yamalak inkâr etmek için bu aynı tekellere başvurması vurgulanmaya değer. Eğer altmış aile Birleşik Devletler'in ekonomisini kontrol ediyorsa, diye ironik bir biçimde gözlemliyor *New York Times*, "bu, Amerikan kapitalizminin bırakın plansız olmasını, muazzam bir ustalıkla örgütlenmiş olduğunu gösterir." Bu argüman hedefi ıskalıyor.

Kapitalizm, eğilimlerinden bir tekini bile nihai sonuna kadar geliştirme yeteneğinde olmamıştır. Tıpkı zenginliğin yoğunlaşması orta sınıfları ortadan kaldırmadığı gibi, tekel de rekabeti ortadan kaldırmaz, ancak hızla onun üstüne yürür ve onu ezer. Altmış ailenin her birinin "plan"ından az olmamak üzere bu planların türlü çeşitlemeleri de, ekonominin farklı dallarını koordine etmekle en küçük bir şekilde bile ilgilenmeyip, diğer kliklerin ve tüm ulusun pahasına kendi tekelci kliklerinin kârlarını arttırmakla ilgilenmektedir. Bu planların kesişmesi, ulusal ekonomideki anarşiyi son tahlilde yalnızca derinleştirir. Tekelci diktatörlük ve kaos birbirini dışlamaz; bilâkis birbirlerini besler ve tamamlar.

Sombart, kendi "biliminin", kriz sorunuyla düpedüz ilgisiz olduğunu ilân ettikten bir yıl sonra, Birleşik Devletler'de 1929 krizi patlak verdi. Birleşik Devletler ekonomisi görülmemiş refahın doruklarından korkunç bir takatsizlik uçurumuna yuvarlandı. Marx'ın zamanında hiç kimse böylesi şiddetli sarsıntıları tasavvur edemezdi! Birleşik Devletler'in ulusal geliri ilk kez 1920'de, altmış dokuz milyar dolara yükseldi, ancak hemen arkasından gelen birkaç yılda elli milyar dolara düştü, yani yüzde 27'lik bir düşüş. Ulusal gelir sonraki birkaç yıllık refahın sonucu olarak, 1929'da tekrar seksen bir milyar dolarlık en yüksek seviyesine yükseldi, ancak 1932'de kırk milyar dolara düştü, yani yarıdan da fazla! "Sadece" iki milyon işsizin var olduğu 1929 yılının emek ve gelir normlarını alırsak, 1930-1938 arası dokuz yıl boyunca, yaklaşık olarak kırk üç milyon iş-yılı ve 133 milyar dolarlık ulusal gelir kaybedildi. Eğer tüm bunlar anarşi değilse, bu sözcüğün anlamı nedir?

"Çöküş Teorisi"

Orta sınıf aydınlarının ve sendika bürokratlarının kalpleri de, kafaları da, Marx'ın ölümü ile Dünya Savaşının patlak vermesi arasındaki dönemde, kapitalizmin başarıları tarafından neredeyse bütünüyle fethedilmişti. Devrim fikri barbarlığın yalnızca

[2] İşçi sendikaları değil, işveren birlikleri kastediliyor. (çn.)

bir kalıntısı gibi görünürken, tedrici ilerleme ("evrim") fikri, her zaman için sağlam bir fikir olarak görülüyordu. Marx'ın, sermayenin artan yoğunlaşması, sınıf çelişkilerinin keskinleşmesi, derinleşen krizler ve kapitalizmin felâketvari çöküşü ile ilgili teşhisleri, kısmen düzeltilerek ve daha kesin bir hale getirilerek ıslah edilmedi, tersine, ulusal gelirin daha dengeli dağılımı, sınıf çelişkilerinin yumuşaması ve kapitalist toplumun aşamalı ıslahı ile ilgili, nitelik olarak tam ters teşhislerle karşılandı. Klasik dönem sosyal demokratlarının en yeteneklisi Jean Jaurés, politik demokrasiyi tedrici bir biçimde toplumsal bir içerikle dolduracağını umuyordu. Reformizmin özü burada yatmaktadır. Alternatif teşhis buydu. Bundan geriye ne kaldı?

Zamanımızda tekelci kapitalizmin yaşamı bir krizler zinciridir. Her kriz bir felâkettir. Bu kısmi krizlerden gümrük tarifeleri, enflasyon, hükümet harcamalarının ve borçlarının artışı vasıtasıyla kurtulma gerekliliği, katmerli, daha derin ve daha yaygın krizler için zemin hazırlar. Pazar için, hammadde için, sömürgeler için verilen mücadeleler, askeri felâketleri kaçınılmaz kılar. Ve en önemlisi, devrimci felâketleri hazırlar. Yaşlanan kapitalizmin giderek daha "sakin, ağırbaşlı ve makul" hale geleceği düşüncesinde Sombart'a katılmak gerçekten de kolay değil. Onun son akıl kırıntılarını da kaybetmekte olduğunu söylemek daha yerinde olur. "Çöküş teorisinin" barışçıl gelişim teorisine karşı, her olayda zafer kazandığına dair şüphe duyulamaz.

Kapitalizmin Çürümesi

Pazarın denetimi toplum için her ne kadar pahalıya patlasa da, belirli bir safhaya kadar, yaklaşık olarak Dünya Savaşına kadar, insanoğlu, kısmi ve genel krizlerden geçerek büyüdü, gelişti ve kendisini zenginleştirdi. Üretim araçlarının özel mülkiyeti, bu dönemde göreli olarak ilerici bir etken olmayı sürdürdü. Ancak şimdi değer yasasının kör denetimi daha fazla hizmet etmeyi reddediyor. İnsanın ilerlemesi çıkmaz bir sokakta sıkışıp kalmıştır. Teknik düşüncenin son zaferlerine rağmen, maddi üretici güçler artık gelişmiyor. Ekonominin temel dallarındaki yeni yatırımların tıkanmasının bir sonucu olarak dünya inşaat sanayisindeki durgunluk, gerilemenin en belirgin ve hatasız belirtisidir. Kapitalistler kendi sistemlerinin geleceğine artık kolayca inanamıyorlar. Hükümet tarafından teşvik edilen yatırımlar, vergilerin yükselmesi ve "serbest" ulusal gelirin daralması anlamına gelir, özellikle de hükümetin yeni yatırımlarının ana bölümü doğrudan savaş hedefleri için tasarlandığı sürece.

Kuruma[3], insanın en temel yaşamsal gereksinimlerine sıkı sıkıya bağlı olan, insan faaliyetinin en antik alanında –tarım alanında– özellikle ölümcül ve alçaltıcı bir niteliğe bürünmüştür. Özel mülkiyetin en gerici biçimi olan küçük toprak sahipliğinin tarımın gelişiminin önüne diktiği engellerle artık tatmin olmayan kapitalist hükümetler, hiç de ender olmayan bir şekilde, üretimi, gerileme döneminde loncalardaki zanaatkârları ürküten yasal ve idari önlemler yardımıyla, yapay bir biçimde sınırlamak zorunda kaldılar. En güçlü kapitalist ülke hükümetinin, çiftçilere fidelerini kesmeleri için, yani zaten düşmekte olan ulusal geliri suni olarak azaltmak için prim dağıtması tarihe geçecektir. Sonuç kendiliğinden görülüyor: Deneyim ve bilim tarafından sağlanan muazzam üretici olanaklara rağmen, açların, yani insanoğlunun büyük çoğunluğunun sayısının gezegenimizin nüfusundan daha hızlı artmaya devam

[3] Orijinali *marasmus*. Kuruyup zayıflama anlamına gelen tıbbi bir terim. (çn.)

ettiği bir dönemde, tarım ekonomisi çürümüş bir krizden çıkmıyor. Muhafazakârlar, böylesi yıkıcı çılgınlıklara batmış toplumsal düzeni savunmayı duyarlı politika olarak görüyorlar ve bu çılgınlığa karşı sosyalist savaşımı yıkıcı ütopyacılık olarak mahkûm ediyorlar.

Faşizm ve New Deal

Tarihsel olarak ölüme mahkûm edilen kapitalizmi korumak için, bugün dünya arenasında iki yöntem birbiriyle yarışıyor; tüm dışavurumlarıyla faşizm ve New Deal. Faşizm, proletaryanın sınıf mücadelesinin yeniden canlanışının önüne geçmek için programını, işçi örgütlerinin yıkılması, sosyal reformların yok edilmesi ve demokratik hakların tümden imhası üzerine kuruyor. Faşist devlet işçilerin gerilemesini ve orta sınıfların yoksullaştırılmasını, resmi ağızlarda "ulusu" ve "ırkı" –çürüyen kapitalizmi simgeleyen küstah kavramlar– korumak adına meşrulaştırıyor.

Emperyalist demokrasiyi, işçi ve çiftçi aristokrasisine rüşvet verme yoluyla korumaya çalışan New Deal politikası, geniş kapsamıyla sadece en zengin uluslar için uygulanabilir ve bu bağlamda da aslen Amerikan politikasına eşdeğerdir. Hükümet, onları ücretleri yükseltmeye ve işgününü kısaltmaya, böylece de nüfusun satın alma gücünü yükselterek üretimi genişletmeye teşvik ederek, bu politikanın maliyetinin bir kısmını tekellerin sırtına yüklemeyi denedi. Léon Blum da bu vaazı ilkokul Fransızcasına tercüme etmeye girişti. Boşuna! Fransız kapitalistleri de tıpkı Amerikan kapitalizmi gibi üretim hatırına değil, kâr için üretiyorlar. Eğer bunu yapmakla ulusal gelirdeki kendi payı artacaksa, üretimi kısmaya ve hatta mamul ürünleri yok etmeye dahi her zaman hazırdır.

New Deal programı haydi haydi tutarsızdır; hükümet bir yandan sermaye kodamanlarına bolluğun kıtlığa karşı avantajları hakkında vaazlar verirken, bir yandan da üretimde kısıntıya gitmeleri için teşvik dağıtıyor. Daha büyük bir kafa karışıklığı mümkün mü? Hükümet, kendisini eleştirenleri şu meydan okumayla çürütüyor: Daha iyisini yapabilir misin? Tüm bunların anlamı kapitalizm temelinde durumun ümitsiz olduğudur.

1933'ten başlayarak, yani son altı yıl boyunca, federal hükümet, devlet ve belediyeler işsizlere yaklaşık olarak on beş milyar doları yardım olarak dağıttılar; kendi başına oldukça yetersiz ve ücretlerden kaybedilen miktarın yalnızca küçük bir bölümünü temsil eden, fakat aynı zamanda ulusal gelirdeki düşüş göz önüne alınınca muazzam bir rakam. Nispeten bir ekonomik canlanma yılı olan 1938 süresince, Birleşik Devletler'in ulusal borcu iki milyar dolar artarak, otuz sekiz milyar dolara yükseldi, yani Dünya Savaşının sonundaki en yüksek seviyesini on iki milyar dolar aştı. 1939'un hemen başlarında kırk milyar doları geçti. Ya sonra? Ulusal borcun tırmanışı elbette ki yeni gelecek kuşakların üzerinde bir yüktür. Oysa bizzat New Deal, ancak geçmiş kuşaklar tarafından biriktirilmiş muazzam zenginlik sayesinde mümkün olabildi. Yalnızca çok zengin bir ulus böylesi savurgan bir politikaya müsamaha gösterebilir. Ancak böylesi bir ulus dahi, geçmiş kuşaklar pahasına yaşamını sonsuza kadar sürdüremez. Sahte başarıları ve ulusal borçta gerçekten yarattığı artışla New Deal politikası, kaçınılmaz olarak vahşi kapitalist gericiliğe ve emperyalizmin tahripkâr patlamasına yol açmaktadır. Bir başka deyişle, faşizmin politikasıyla aynı kanallara yönelmiştir.

Anormallik mi, norm mu?

İçişleri Sekreteri Harold L. Ickes, Amerika'nın, "tarihteki en acayip anormalliklerden biri" olarak, biçimde demokratik, özde otokratik olduğunu düşünüyor: "En azından 1933'e (!) kadar, sırası geldiğinde çok az sayıdaki hissedarların denetimindeki tekeller tarafından yönetilen, çoğunluk egemenliğinin ülkesi Amerika." Roosevelt'in gelişiyle tekellerin egemenliğinin son bulduğu ya da zayıfladığı iması hariç teşhis doğru. Ickes'ın "tarihteki en acayip anormalliklerden biri" olarak adlandırdığı şey, gerçekte kapitalizmin su götürmez normudur. Güçlünün zayıf, azınlığın çoğunluk, sömürücülerin emekçiler üzerindeki egemenliği, burjuva demokrasisinin temel bir yasasıdır. Birleşik Devletler'i diğer ülkelerden ayıran şey, sadece onun kapitalizminin çelişkilerinin daha büyük ölçekli ve daha iğrenç olmasıdır. Feodal bir geçmişin yokluğu, zengin doğal kaynaklar, çalışkan ve girişimci bir halk, kısacası, demokrasinin kesintisiz bir gelişimini haber veren tüm önkoşullar, gerçekten de inanılmaz yoğunlukta bir zenginliği beraberinde getirdi.

Bu kez, muzaffer sona dek tekellerle mücadele etmeye söz veren Ickes, pervasızca, Franklin D. Roosevelt'in öncelleri olan Thomas Jefferson, Andrew Jackson, Abraham Lincoln, Theodor Roosevelt ve Woodrow Wilson'a kadar uzanıyor. "Hemen hemen tüm ya da en büyük tarihsel şahsiyetlerimiz" diyor 30 Aralık 1937'de, "zenginliğin ve iktidarın birkaç elde aşırı yoğunlaşmasını engellemek ve kontrol altına almak için verdikleri kararlı ve cesur mücadeleyle ünlüdürler." Ancak bu "kararlı ve cesur mücadele"nin meyvesinin, plütokrasinin[4] demokrasiye tam egemenliği olduğu, onun kendi sözlerinden çıkıyor.

Bazı anlaşılmaz nedenlerden ötürü, Ickes, zaferin bu sefer garantilendiğini, mücadelenin "New Deal ile orta derecede aydın işadamları arasında değil, New Deal ile Birleşik Devletler'deki tüm diğer işadamlarını egemenliklerinin terörüne boyun eğdiren altmış Bourbon ailesi arasında olduğunu" halkın anlamasının sağlandığını düşünüyor. Bu yetkin konuşmacı, "Bourbonlar"ın, demokrasiye ve "en büyük tarihsel şahsiyetler"in çabalarına rağmen, tüm aydın işadamlarına boyun eğdirmeyi nasıl olup da başardıklarını açıklamıyor. Rockefellerlar, Morganlar, Mellonlar, Vanderbiltler, Guggenheimler, Fords & Co., Amerika'yı, Cortez'in Meksika'yı zaptettiği gibi dışarıdan zaptetmediler; onlar, "halkın" ya da daha kesin olarak, "aydın sanayici ve işadamları"nın içinden çıktılar ve Marx'ın kehanetini doğrular bir şekilde de, kapitalizmin doğal zirvesi haline geldiler. En parlak dönemindeki genç ve güçlü bir demokrasi, zenginliğin yoğunlaşmasını süreç henüz başlangıç dönemindeyken kontrol edemediği halde, yıkılmakta olan bir demokrasinin, en üst sınırına ulaşmış sınıfsal çelişkileri zayıflatabileceğine bir an için bile inanmak mümkün müdür? Ne olursa olsun, New Deal deneyimi böylesi bir iyimserlik için hiçbir temel yaratmadı. Büyük iş dünyasının hükümet aleyhine ithamlarını çürüten Robert H. Jackson – idari meclislerde üst düzey bir kişi–, Roosevelt döneminde sanayi kodamanlarının kârlarının, Hoover'in son başkanlık dönemi sırasında kendilerinin dahi hayal edemeyecekleri kadar yükseldiğini rakamlarla ispatladı; bundan da her halükârda, Roosevelt'in tekellere karşı mücadelesinin kendi öncellerinin mücadelelerinden daha büyük bir başarıyla taçlanmadığı sonucu çıkar.

---

[4] Plütokrasi: zenginler hakimiyeti (çn.)

Reformcular, her ne kadar kendilerini kapitalizmin temellerini savunmak için göreve çağırılmış hissetseler de, eşyanın tabiatına uygun olarak, onun yasalarını polisiye ekonomik önlemlerle kontrol altına almakta ne kadar güçsüz olduklarını gösterdiler. Ahlâk dersi vermekten başka ne yapabilirlerdi ki? New Deal'ın diğer kabine üyeleri ve politika yazarları gibi bay Ickes da, sonunda, demokrasinin adap ve ilkelerini unutmamaları için tekellere yalvarma noktasına geliyor. Şimdi bunun yağmur duasına çıkanlardan ne farkı var? Şüphesiz, Marx'ın üretim araçlarının sahiplerine bakışı çok daha bilimseldir. *Kapital*'den okuyoruz: "Bir kapitalist olarak, o, yalnızca sermayenin bir kişileşmesidir. Ruhu sermayenin ruhudur. Ancak sermaye yaşamda tek bir amaca sahiptir; artı-değer yaratmak." Kapitalistin tavrı, onun bireysel ruhunun özellikleri veya İçişleri Bakanının lirik sızlanmaları tarafından belirlenseydi, ne ortalama fiyatlar, ne ortalama ücretler, ne muhasebecilik, ne de tüm kapitalist ekonomi mümkün olabilirdi. Muhasebecilik, tarihin materyalist kavranışı lehine güçlü bir argüman olarak halen işlemeye devam ediyor.

Hukuki Şarlatanlık

Birleşik Devletler Başsavcısı Homer S. Cummings, Kasım 1937'de, "Tekelciliği yıkmadığımız sürece, tekel, reformlarımızın çoğunu yıkmanın ve sonuçta da ortak yaşam standartlarımızı düşürmenin yollarını bulacaktır" diyor. "Zenginliğin ve ekonomik kontrolün aşırı yoğunlaşmasına doğru bir eğilimin aşikâr olduğunu" kanıtlamak için ürkütücü rakamlar alıntılayan Cummings, aynı zamanda da tröstlere karşı yasal ve hukuki kavganın hiçbir yere ulaşmayacağını kabul etmek zorunda kalıyor. Bu bir "ekonomik sonuçlar" sorunuyken, "uğursuz bir amacı kabul ettirmek zordur" diye şikayet ediyor. İşte konu tam da bu! Bundan daha da kötüsü: Tröstlere karşı hukuki mücadele, "daha kahrolası bir karışıklığa" yol açtı. Bu isabetli laf kalabalığı, demokratik yargının Marksist değer yasasına karşı savaşında çaresizliğini oldukça yerinde ifade ediyor. Ekonomik düşünce alanındaki ümitsiz şarlatanlığa fazlasıyla tanıklık eden bu görevleri, bay Cummings'in halefi bay Frank Murphy'nin çözmekte daha şanslı olacağını ummak için hiçbir neden yoktur.

Dünü Geri Getirmek

Roosevelt Hükümetinin eski Bütçe Müdürü Profesör Lewis W. Douglass, hükümeti "tekellere bir alanda saldırırken diğer pek çok alanda teşvik ettiği" için ayıpladığında, ona katılmamak elde değil. Yine de eşyanın doğası gereği başka türlü olamaz. Marx'a göre, hükümet egemen sınıfın yürütme komitesidir.

Tekeller bugün egemen sınıfın en güçlü kesimidir. Hükümet hiçbir durumda genel olarak tekellere karşı, yani onun arzusu uyarınca egemenliğini yürüttüğü sınıfa karşı savaşamaz. Tekelin bir dalına saldırırken başka bir dalı içinden kendisine müttefik aramak zorundadır. Bankalarla ve hafif sanayi ile birlik olarak, ağır sanayi tröstlerine karşı arızi darbeler indirebilir; ama bu tröstler bundan dolayı inanılmaz kârlar elde etmeyi durdurmayacaklardır.

Lewis Douglas, resmi şarlatanlığın karşısına bilimi değil, başka türden bir şarlatanlığı koyuyor. Tekelin kaynağını kapitalizmde değil korumacılıkta[5] buluyor ve buna

[5] Yabancı mallara ağır gümrük vergileri uygulayarak yerli ekonomiyi koruma sistemi (çn.)

uygun olarak da, toplumun kurtuluşunu üretim araçlarının özel mülkiyetinin kaldırılmasında değil, gümrük tarifelerinin düşürülmesinde buluyor. "Pazarların özgürlüğü yeniden sağlanmadıkça" diye kehanette bulunuyor, "kurumların –girişim, konuşma, eğitim, din– özgürlüğü şüphelidir." Başka bir deyişle, uluslararası ticaret özgürlüğü yeniden sağlanmaksızın, demokrasi, nerede ve kaç yıldır yaşıyor olursa olsun, yerini ya devrimci ya da faşist bir diktatörlüğe bırakmak zorundadır. Ancak uluslararası ticaret özgürlüğü, iç ticaret özgürlüğü, yani rekabet olmaksızın düşünülemez. Ve rekabet özgürlüğü tekel egemenliği altında düşünülemez. Ne yazık ki, bay Douglas, tıpkı bay Ickes gibi, bay Jackson gibi, bay Cummings gibi ve bizzat bay Roosevelt gibi, tekelci kapitalizme karşı reçetesini ve böylelikle de bir devrime ya da totaliter bir rejime karşı reçetesini bize tanıtma zahmetine girmedi.

Ticaret özgürlüğü de, aynı rekabet özgürlüğü gibi, aynı orta sınıfın refahı gibi, geri getirilemeyecek olan geçmişe aittir. Dünü geri getirmek, şimdilerde kapitalizmin demokratik reformcularının yegâne reçetesidir; küçük ve orta ölçekli sanayicilere ve işadamlarına daha fazla özgürlüğü geri getirmek, para ve kredi sistemini kendi lehlerine çevirmek, pazarı tröstlerin idaresinden kurtarmak, menkul kıymetler borsasından profesyonel spekülatörleri tasfiye etmek, uluslararası ticaret özgürlüğünü yeniden sağlamak, vs., vs.. Reformcular, makine kullanımını sınırlama ve toplumsal dengeyi bozan ve pek çok üzüntüye neden olan tekniğe yasaklama getirme hayalleri dahi kuruyorlar. Bu hususta, önde gelen bir Amerikalı bilim adamı, sert bir alayla, görünüşe göre güvenliğin ancak mutlu amipe, ya da bu başarılamazsa, kanaatkâr domuza geri dönülerek sağlanabileceğine işaret etmektedir.

Millikan ve Marksizm

Yine de ne yazık ki bu önemli bilim adamı, Dr. Robert A. Millikan, ileriden çok geriye bakar görünüyor. 7 Aralık 1937'de bilimi savunmak adına konuşurken şu gözlemini aktarıyordu: "Birleşik Devletler istatistikleri, bilimin en hızla uygulandığı son elli yıldır, başarıyla istihdam edilen nüfus oranının sürekli olarak yükseldiğini göstermektedir." Bilim savunusu kılığı altında yapılan bu kapitalizm savunusunun sevindirici olduğu söylenemez. "Güncel koşullarla bağlantının kopması" ve ekonomi ile tekniğin karşılıklı ilişkisinin keskin bir şekilde değişmesi, tam da bu son yarım yüzyılda oldu. Millikan'ın referans verdiği dönem, kapitalist refahın en yüksek noktasını kapsadığı gibi, kapitalist düşüşün başlangıcını da kapsamaktadır.

Dünya çapındaki bu düşüşün başlangıcını örtbas etmek, kapitalizmin savunucusu olarak öne çıkmaktır. Henry Ford'a bile olsa olsa onur verecek argümanların yardımıyla, sosyalizmi elinin tersi ile iter bir tarzla reddeden Dr. Millikan, bize hiçbir dağıtım sisteminin insan ihtiyaçlarını üretimi arttırmadan karşılayamayacağını anlatıyor. Şüphesiz! Ancak ne yazık ki meşhur fizikçimiz, milyonlarca Amerikalı işsize, ulusal geliri arttırmaya nasıl iştirak edeceklerini açıklamadı. Bireysel inisiyatifin cazibesini ve yüksek emek üretkenliğini korumak üzerine soyut vaazlar, elbette ki ne işsizlere iş sağlar, ne bütçe açığını kapatır, ne de ulusal sermayeyi içinde bulunduğu kör yoldan kurtarır.

Marx'ı ayırt eden şey, onun dehasının evrenselliği, çeşitli alanların olgularını ve gelişimlerini asli bağlantıları içinde anlama yeteneğidir. O, doğal bilimlerde bir uzman olmaksızın, bu alandaki muazzam keşiflerin anlamlarını ilk takdir edenler-

den biriydi; örneğin Darwin'in teorisi. Marx, bu üstünlüğü, zekâsından çok yöntemi sayesinde sağladı. Burjuva kafalı bilim adamları sosyalizmin ilerisinde olduklarını düşünebilirler; şu anda Robert Millikan'ın durumu, onların sosyoloji alanında da ümitsiz şarlatanlar olmayı sürdürdüklerini yalnızca bir kez daha kanıtlıyor. Onlar bilimsel düşünmeyi Marx'tan öğrenmelidirler.

Üretim Olanakları ve Özel Mülkiyet

1937'nin başlarında Kongreye mesajında Başkan Roosevelt, ulusal geliri 90 veya 100 milyar dolara yükseltme arzusunu açıklamıştı, ancak bunun nasıl yapılacağını göstermemişti. Kendi içinde bu program son derece makuldür. 1929'da yaklaşık 2 milyon işsiz varken, ulusal gelir 81 milyar dolara ulaşmıştı. Mevcut üretici güçler harekete geçirildiğinde, Roosevelt'in programını yaşama geçirmekle yetinmeyecek ve hatta onu gözle görülür şekilde aşacaktır. Makineler, hammadde, işçiler, her şey uygundur, halkın ürünlere olan ihtiyacından söz etmeye bile gerek yok. Buna rağmen eğer plan yaşama geçirilemezse –ki geçirilemez–, bunun tek nedeni kapitalist mülkiyet ile toplumun genişleyen üretime duyduğu ihtiyaç arasındaki uzlaşmaz karşıtlıktır. Hükümet destekli ünlü Potansiyel Üretim Kapasitesi Ulusal Araştırması, 1929'da kullanılan üretim ve hizmetlerin toplam maliyetinin, perakende satış fiyatı üzerinden hesaplanarak, yaklaşık olarak 94 milyar dolar tuttuğu kararına vardı. Eğer üretimin tüm güncel olanakları kullanılmış olsaydı, bu rakam 135 milyar dolara çıkacaktı, ki bu da aile başına yılda ortalama 4370 dolar ederdi ve iyi ve rahat bir yaşam elde etmek için yeterli olurdu. Buna, Ulusal Araştırma hesaplarının, Birleşik Devletler'deki mevcut üretim örgütlenmesine –kapitalizmin anarşik tarihinden çıkıp geldiği haliyle– dayandığını eklemek gerekir. Bizzat bu malzeme sosyalist bir birleşik plan temelinde yeniden donatılsaydı, üretim hesapları gözle görünür şekilde aşılabilir ve tüm halka son derece kısa bir işgünü temelinde yüksek bir yaşam standardı temin edilebilirdi.

Bu nedenle, toplumu korumak için, tekniğin gelişimini denetlemek, fabrikaları kapatmak, çiftçileri tarımı sabote etmeleri için primlerle ödüllendirmek, işçilerin üçte birini sefillere çevirmek ya da manyakları diktatör olmaları için çağırmak gerekmiyor. Toplum çıkarlarının iğrenç bir şekilde alaya alınması olan bu önlemlerin hiçbiri gerekli değildir. Zorunlu ve acil olan, üretim araçlarını şimdiki asalak sahiplerinden ayırmak ve toplumu gerçekçi bir plana göre örgütlemektir. Ardından toplumun hastalıklarına çare bulmak gerçekten ilk kez mümkün olabilecektir. Çalışabilecek herkes iş bulabilecektir. İşgünü kademe kademe kısalacaktır. Toplumun tüm üyelerinin istemleri artan ölçüde tatmin edilecektir. "Mülkiyet", "kriz", "sömürü" sözcükleri kullanımdan kalkacaktır. İnsanoğlu sonunda gerçek insanlık eşiğini geçecektir.

Sosyalizmin Kaçınılmazlığı

"Sermaye kodamanlarının sayılarının sürekli azalışının yanı sıra ..." diyor Marx, "yoksulluğun, ezilenlerin, gerileyenlerin, sömürülenlerin ve köleliğin kitlesi büyür; ancak bununla birlikte de, sayıca daima artan, disiplinli, birleşmiş, tam da kapitalist üretim sürecinin kendi mekanizması tarafından örgütlenmiş bir sınıfın, işçi sınıfının isyanı gelişir. Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin toplumsallaşması, so-

nunda, kapitalist kabuk ile bağdaşamaz hale gelir. Bu bağdaşmazlık patlayarak paramparça olur. Kapitalist özel mülkiyetin matem çanı çalar. Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilir." Sosyalist devrim budur. Marx'a göre, toplumu yeniden yapılandırma sorunu, onun kişisel tercihleri tarafından güdülenen bazı hükümlerden doğmadı; demirden tarihsel zorunluluktan –bir yandan üretici güçlerin ulaşmış olduğu güçlü olgunluktan; diğer yandan kaderi emek değer yasasına bağlı olan bu güçleri ileri götürmenin olanaksızlığından– çıkıp geldi. Bazı aydınların, Marx'ın öğretisine aldırış etmeksizin, sosyalizmin kaçınılmaz değil, ancak mümkün olduğu temasını işleyen eserleri, içerikten hepten yoksundur. Açıkçası, Marx, sosyalizmin insanın irade ve eylemi olmaksızın gerçekleşebileceğini ima etmedi: Böylesi bir fikir düpedüz saçmalıktır. Marx, kapitalist gelişmenin kaçınılmaz olarak ulaşmak zorunda olduğu son noktadaki ekonomik çöküşten –ve bu çöküş gözler önündedir–, üretim araçlarının toplumsallaşması dışında hiçbir çıkış yolu olamayacağını önceden haber verdi. Üretici güçler yeni bir örgütleyiciye ve yeni bir efendiye gereksinim duyacaktır ve varoluş bilinci belirlediği için, Marx'ın, işçi sınıfının hatalar ve yenilgiler pahasına gerçek durumu anlar hale geleceğine ve er geç zorunlu pratik sonuçlara ulaşacağına dair hiçbir şüphesi olamazdı.

Kapitalizmin yarattığı üretim araçlarının toplumsallaşmasının ekonomik açıdan muazzam faydalı olduğu, bugün sadece teoride değil, aynı zamanda tüm sınırlılıklarına rağmen SSCB deneyiminden de görülebilir. Doğru, kapitalist gericiler, hiç de beceriksizce değil, Stalin rejimini sosyalizm fikirlerine karşı bir bostan korkuluğu olarak kullanıyorlar. Gerçekte, Marx hiçbir zaman sosyalizmin bir tek ve dahası geri bir ülkede başarılabileceğini söylemedi. SSCB'deki kitlelerin devam eden yoksulluğu, kendisini ulusun ve onun yoksulluğunun üzerinde yükselten ayrıcalıklı kastın mutlak kudreti, nihayet, bürokratların kudurgan sopa-yasası, sosyalist ekonomi yönteminin değil, kapitalist kuşatma çemberine yakalanan SSCB'nin yalıtıklığı ve geriliğinin sonucudur. Şaşılacak olan şey, planlı ekonominin böylesi istisnai elverişsiz koşullar altında bile, yenilmez faydalarını göstermeyi başarmış olmasıdır.

Kapitalizmin demokratik türünün olduğu kadar faşist türünün de tüm koruyucuları, "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmelerini" engellemek için sermaye kodamanlarının iktidarını sınırlamaya ya da en azından üstünü örtmeye çalışıyorlar. Reformist girişimlerinin başarısızlığının kaçınılmaz olarak sosyalist devrime yol açacağının hepsi farkında ve pek çoğu da bunu açıkça kabul etmekte. Hepsi de kapitalizmi koruma yöntemlerinin ancak gerici ve ümitsiz bir şarlatanlık olduğunu göstermeyi başardılar. Marx'ın sosyalizmin kaçınılmazlığı öngörüsü, böylelikle olumsuzundan kanıtlama yoluyla tümüyle doğrulanmıştır.

Sosyalist Devrimin Kaçınılmazlığı

1929-1932'deki büyük kriz döneminde geliştirilen "Teknokrasi" programı, ekonominin, sadece bilimin doruklarındaki teknik ile toplumun hizmetindeki hükümetin bileşimi aracılığıyla akılcı bir biçimde düzenlenebileceği doğru öncülü üzerine kurulmuştu. Böylesi bir bileşim, sağlanan teknik ve hükümet özel mülkiyetin köleliğinden kurtarıldığında mümkündür. Büyük devrimci görevin başladığı yer işte burasıdır. Tekniği özel çıkarlar kliğinin elinden kurtarmak ve toplumun hizmetindeki hükümete vermek için, "mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmeleri" zorunludur. Yalnızca, çıkarları kendi kurtuluşunda yatan ve tekelci sömürücülere karşı olan güçlü

bir sınıf bu görevi tamamlayabilir. Yalnızca proleter bir hükümet ile uyum içindeki kalifiye teknisyen tabakası, gerçekten bilimsel, gerçekten ulusal, yani sosyalist bir ekonomi inşa edebilir.

Bu amacı barışçıl, aşamalı, demokratik yoldan başarmak, şüphesiz en güzeli olurdu. Ancak kendi ömrünü tüketmiş bir toplumsal düzen, yerini ardılına hiçbir zaman direnmeksizin bırakmaz. Eğer genç, güçlü demokrasi, zamanında zenginliğin ve iktidarın plütokrasi tarafından zapt edilmesinin önüne geçememişse, bunak ve harap bir demokrasiden, altmış ailenin sınırsız egemenliği üzerine kurulu olan bir toplumsal düzeni dönüştürme yeteneğinde olduğunu kanıtlamasını beklemek olanaklı mıdır? Teori ve tarih, bir toplumsal rejim değişikliğinin sınıf mücadelesinin en yüksek biçimini, yani devrimi ön gerektirdiğini öğretmektedir. Kölelik dahi Birleşik Devletler'de bir iç savaş olmaksızın kaldırılamadı. "Zor, yeni bir topluma gebe olan her yaşlı toplumun ebesidir." Sınıflı toplum sosyolojisinde bu temel prensip üzerine Marx'ı çürütebilen henüz olmamıştır. Sosyalizme giden yolu ancak sosyalist bir devrim temizleyebilir.

Birleşik Devletler'de Marksizm

Kuzey Amerika Cumhuriyeti teknik ve üretim örgütlenmesi alanında diğerlerinden daha ileri gitti. Sadece Amerikalılar değil, tüm insanlık bu temel üzerine dayanacaktır. Bununla birlikte, toplumsal sürecin çeşitli evreleri, bir ve aynı ulusta, özel tarihsel koşullara bağlı olarak değişen ritmlere sahiptir. Birleşik Devletler teknolojide muazzam bir üstünlüğe sahipken, hem sağ hem de sol kanatta ekonomik düşüncesi aşırı geridir. John L. Lewis, Franklin D. Roosevelt ile yaklaşık aynı görüşlere sahiptir. Görevinin doğası göz önüne alınırsa, Lewis'in toplumsal işlevi Roosevelt'inkinden karşılaştırılamayacak kadar, haydi gerici demeyelim, daha muhafazakârdır. Belirli Amerikan çevrelerinde şu ya da bu radikal teoriyi, en ufak bilimsel eleştiri olmaksızın, basitçe "Amerikalı değil" diye bırakarak reddetme eğilimi vardır. İyi ama, bunun ayırıcı kriterini nereden buluyorsunuz?

Hıristiyanlık, Birleşik Devletler'e, beraberinde, logaritma, Shakespeare'in şiirleri, insan ve yurttaş hakları kavramları ve insan düşüncesinin daha az önemli olmayan diğer ürünleri ile ithal edildi. Bugün, Marksizm de aynı kategoride yer almaktadır.

Tarım Bakanı Henry A. Wallace, bu satırların yazarına, "son derece gayri Amerikan, dogmatik bir sığlık" suçlamasını getirdi ve Rus dogmatizminin karşısına da, muhalifleriyle nasıl geçineceğini bilen Jefferson'ın oportünist ruhunu koydu. Açıkçası, bir uzlaşma politikasının maddi olmayan birtakım ulusal ruhların işi değil de, maddi koşulların bir ürünü olduğu bay Wallace'a hiç malûm olmamış. Hızla zenginleşen bir ulus, düşman sınıf ve partiler arasında uzlaşmayı sağlamak için yeterli kaynağa sahiptir. Öte yandan, toplumsal çelişkiler keskinleştiğinde, uzlaşmanın zemini de yok olur. Sadece bakir alanların taze kanına, bitmez tükenmez ulusal zenginlik kaynaklarına ve, öyle görünüyor ki, sınırsız zenginleşme fırsatlarına sahip olduğu için Amerika, "dogmatik sığlık"tan muaftı. Elbette, bu koşullar altında dahi uzlaşma ruhu, zamanı gelince İç Savaşı engelleyememiştir. Her halükârda, "Amerikancılık"ın temelini oluşturan maddi koşullar, bugün hızla geçmişe havale ediliyorlar. Sonuç, geleneksel Amerikan ideolojisinin şiddetli krizidir.

Marx'ın değer yasaları herkesin düşüncesine uyduğu sürece, zaman zaman acil görevlerin çözümüyle sınırlı olan ampirik düşünce, burjuva çevrelerde olduğu kadar işçi çevrelerinde de yeterli görüldü. Ancak bugün bu önemli yasa, kendisiyle uzlaşmaz bir çelişki içindedir. Ekonomiyi ileri çekmek yerine, onun altını oymaktadır. Uzlaşmacı eklektik düşünce, felsefi doruğu pragmatizm ile birlikte tümüyle yetersiz hale gelirken, bir "dogma" olarak Marksizme karşı kibirli ve ters tutum giderek daha önemsiz, gerici ve büsbütün gülünç olmaktadır. Oysa, hatalardan ve karışıklıktan başka hiçbir şeye yol açmayan cansız, donmuş "dogma", geleneksel Amerikancılık düşüncesinin ta kendisidir. Öte yandan, Marx'ın ekonomi öğretisi Birleşik Devletler için özel bir geçerlilik ve anlam kazanmıştır. *Kapital* her ne kadar uluslararası, çoğunlukla da İngiliz malzemeye dayanıyorsa da, teorik zemininde o, saf kapitalizmin, genel olarak kapitalizmin, aslında kapitalizmin analizidir. Şüphesiz, Amerika'nın bakir ve tarihsel olmayan toprağında gelişen kapitalizm, kapitalizmin ideal tipine en yaklaşanıdır.

Amerika, haşa bay Wallace'ın huzurundan, ekonomik olarak Jefferson'un ilkeleri uyarınca değil, Marx'ın fikirlerine uygun olarak gelişti. Bunu kabul etmekte, Amerika'nın Newton yasalarına uygun olarak güneşin etrafında döndüğünü kabul etmekte olduğu gibi, ulusal öz-saygıyı kırıcı zerre kadar bir şey yoktur. Marx Birleşik Devletler'de görmezden gelindikçe, onun öğretisi şimdi daha da zorunlu hale geliyor. *Kapital*, hastalığın hatasız ve yeri doldurulmaz bir öngörüsünü sunuyor. Bu anlamda yeni "Amerikancılık", Hoover ve Roosevelt'in, Green ve Lewis'in fikirlerinden çok daha fazla Marx'ın öğretisinden etkilenmiştir.

Doğrudur, Birleşik Devletler'de Amerikan ekonomisinin krizine adanmış pek yaygın orijinal bir literatür vardır. İnsaflı ekonomistler Amerikan kapitalizminin yıkıcı eğilimlerinin objektif bir resmini çizdikçe, araştırmaları, genellikle yoksun oldukları teorik öncülleri bir yana, Marx'ın teorisinin doğrudan bir örneğine benzemektedir. Bununla birlikte, muhafazakâr gelenek, bu yazarlar kendilerini kasvetli tahminlerle sınırlayarak veya "ülke bunu anlamalı", "kamuoyu bunu kesinlikle hesaba katmalı" ve benzeri basmakalıp lafları geveleyerek kendilerini nihai sonuçlardan inatla alıkoyduklarında kendisini gösteriyor. Bu kitaplar, kör bıçaklara ya da ibresi olmayan pusulalara benziyorlar.

Birleşik Devletler'de geçmişte de Marksistlerin olduğu doğrudur, ancak onlar farklı tipte veya daha doğrusu üç farklı tipte Marksistlerdi. Birinci sırada, ellerinden geleni yapmış ancak hiçbir cevap alamamış olan Avrupa'dan sınır dışı edilenler; ikinci sırada, olayların seyri içinde ve kendi hatalarından dolayı kendilerini tarikatlara dönüştüren De Leoncular gibi yalıtık Amerikalı gruplar; üçüncü sırada da Amerika ile pek alâkası olmayan, Ekim Devriminden etkilenmiş ve egzotik bir öğreti olarak Marksizme sempati duyan aklı havada olanlar yer alıyor. Onların günü doldu. Şimdi proletaryaya, bağımsız bir sınıf hareketinin ve aynı zamanda da gerçek Marksizmin yeni bir dönemi sökün ediyor. Bunda da Amerika birkaç sıçrayışla Avrupa'yı yakalayacak ve onu geride bırakacaktır. İleri teknik ve ileri toplumsal yapı, doktrinin ışığında kendi yolunu döşeyecektir. Marksizmin en iyi teorisyenleri Amerikan toprağında belirecektir. Marx ileri Amerikan işçilerinin hocası haline gelecektir. Onlar için ilk cildin bu özetlenmiş açıklaması, tam Marx'a doğru sadece bir ilk adım haline gelecektir.

Kapitalizmin İdeal Aynası

Kapital'in birinci cildi ilk kez yayınlandığında, İngiliz burjuvazisinin dünya egemenliği henüz su götürmezdi. Meta ekonomisinin soyut yasaları, en tam, yani geçmişin etkilerine en az bağımlı olan ifadesini doğal olarak kapitalizmin en yüksek gelişime ulaştığı yerde bulmuştu. Marx, analizini temelde İngiltere üzerine dayandırırken, sadece İngiltere'yi değil, tüm kapitalist dünyayı göz önüne aldı. O zamanların İngiltere'sini kapitalizmin en çağdaş aynası olarak kullandı.

Şimdi İngiliz hegemonyasından geriye kalan yalnızca anılardır. Kapitalizmin ilk büyük evlâdı olmanın avantajları dezavantaja dönüşmüş durumda. İngiltere'nin teknik ve ekonomik yapısı eskidi. Ülke, aktif ekonomik potansiyelin yerine, geçmişin bir kalıntısına, sömürge imparatorluğuna dayalı evrensel konumuna bağımlı olmayı sürdürüyor. Laf arasında, bu, Chamberlain'in faşistlerin uluslararası gangsterliğine karşı herkesi hayrete düşüren Hıristiyan sevecenliğini açıklıyor. Ekonomik düşüşünün dünya üzerindeki konumu ile tamamen bağdaşmaz hale geldiğini ve yeni bir savaşın kendisini İngiliz İmparatorluğunun çöküşüne yol açmakla tehdit ettiğini kavrayan İngiliz burjuvazisinin elinden bir şey gelmez. Aslında Fransa'nın pasifizminin ekonomik temeli için de benzer bir durum geçerlidir.

Almanya, tam tersine, hızlı kapitalist yükselişinde kendisini Avrupa'nın en ileri tekniği ile donatarak tarihi geriliğinin avantajlarını kullandı. Dar bir ulusal tabana ve kıt ulusal kaynaklara sahip olan Almanya'nın zoraki dinamik kapitalizmi, sözde dünya güç dengelerinin en patlayıcı unsuru haline geldi. Hitler'in histerik ideolojisi, Alman kapitalizminin histerisinin sadece yansıyan görüntüsüdür.

Tarihsel bir niteliğin paha biçilmez sayısız avantajına ek olarak, Birleşik Devletler'deki gelişim, Almanya ile karşılaştırılamayacak kadar büyük ulusal zenginliğin ve sınırsız genişlikteki toprakların üstünlüğünden yararlandı. Kuzey Amerika Cumhuriyeti, bu yüzyılın başında Büyük Britanya'yı gözle görülür şekilde geride bırakarak dünya burjuvazisinin baş kalesi haline geldi. Kapitalizmin içerdiği tüm potansiyeller orada en yüksek ifadesini buldu. Burjuvazi, gezegenimizin başka hiçbir yerinde ve hiçbir biçimde, yirminci yüzyılda kapitalizmin en mükemmel aynası haline gelmiş dolar cumhuriyetindeki başarılarını aşamaz.

Marx, aynı nedenlerden ötürü kendi açıklamalarını İngiliz istatistiklerine, İngiliz parlamento raporlarına, İngiliz "Kabine Raporları"na dayandırmayı tercih etti ve benzer şekilde biz de mütevazı önsözümüzde Birleşik Devletler'in ekonomik ve politik deneyiminin başlıca delillerine başvurduk. Herhangi bir başka kapitalist ülkenin yaşamından benzer olgular ve rakamlar alıntılamanın hiç de zor bir şey olmayacağını söylemeye gerek bile yok. Ancak bunun özde herhangi bir katkısı da olmayacaktır. Değerlendirmeler aynı kalacak, sadece örnekler daha az vurucu olacaktır.

Fransa'da Halk Cephesinin ekonomik politikası, finansörlerinden birinin de tam yerinde söylediği gibi, New Deal'ın "Lilliputlulara özgü" bir uyarlamasıdır. Teorik analizde, Lilliput[6] yerine Cyclop[7] ölçütleri ile uğraşmanın karşılaştırılamayacak kadar daha elverişli olduğu yeterince açıktır. Dünya ölçeğindeki kapitalist sistemi

---

[6] Gulliver'in Serüvenleri'ndeki cüceler ülkesi (çn.)

[7] Gulliver'in Serüvenleri'ndeki devler ülkesi (çn.)

ancak bir mucizenin koruyabileceğini gösteren şey, muazzam önemdeki Roosevelt deneyidir. Fakat ne yazık ki mucizelerin üretimine son veren de kapitalist üretimin kendisidir. Büyücüler ve duacılar boldur, ama mucizeler asla gelmez. Yine de kapitalizmin gençleşme mucizesi eğer bir yerlerde gerçekleşecekse, orasının Birleşik Devletler'den başkası olamayacağı da açıktır. Bu gençleşme halen başarılamadı. Cyclopluların ulaşamadıkları şeyi Lilliputlular hiç başaramazlar. Bu asli değerlendirmenin temellerini, Amerika'nın ekonomi sahasına yaptığımız gezi bağlamında döşeyebiliyoruz.

Ana Ülkeler ve Sömürgeler

"Sınai olarak daha gelişkin ülke, daha az gelişmiş olana kendi geleceğinin resmini gösterir" diye yazıyor Marx *Kapital*'in birinci cildinde. Bu düşünce, hiçbir koşul altında harfi harfine alınmamalıdır. Üretici güçlerin büyümeleri ve toplumsal çelişkilerin derinleşmesi, şüphesiz burjuva gelişim yolunu tutan her ülkenin kaderidir. Bununla birlikte, insanlığın tüm gelişimi boyunca süregelen ve temelde tarihsel nedenlerinin yanı sıra doğal nedenlere de sahip olan tempoların ve standartların oransızlığı, kapitalizm altında daha da keskinleşmekle kalmaz, aynı zamanda farklı ekonomik tipteki ülkeler arasındaki karşılıklı karmaşık bağımlılığı, sömürüyü ve baskıyı da arttırır.

Ülkelerin sadece bir azınlığı, Marx'ın çok detaylı bir analize tabi tuttuğu, yerli manüfaktür aracılığıyla el sanatlarından fabrikalara doğru sistematik ve mantıksal bir gelişmeden tam olarak geçmiştir. Ticari, sınai ve mali sermaye, yerli ekonominin ilkel biçimlerini kısmen parçalayarak ve kısmen de Batının dünya çapındaki sanayi ve banka sistemine tabi kılarak, geri ülkeleri dışarıdan istilâ etti. Emperyalizmin kırbacı altında, sömürge ve yarı-sömürgeler, ara aşamaları önemsememek ve aynı zamanda da yapay olarak o veya bu seviyeye ulaşmak için çabalamak zorunda kaldılar. Hindistan'ın gelişimi İngiltere'yi kopya etmedi; ona eklemlendi. Yine de, Hindistan gibi geri ve bağımlı ülkelerin bileşik tipteki gelişimlerini anlamak için, Marx'ın İngiltere'nin gelişiminden türettiği klasik şemayı daima akılda tutmak gerekir. Emek değer yasası, Londra şehir merkezindeki spekülatörlerin hesaplarını ve Haydarabat'ın en ücra köşelerindeki para değişim işlemlerini, bu ikincinin durumunda daha basit ve daha az hüner isteyen biçimler alması hariç, eşit ölçüde yönlendirir.

Gelişimin bu oransızlığı, onları sömürerek, onları kendi sömürgelerine dönüştürerek veya en azından onların kapitalist aristokrasi arasına katılmalarını imkânsız hale getirerek, farklı derecelerde de olsa geri ülkeler pahasına gelişmelerini sürdüren ileri ülkelere muazzam kârlar getirdi. İspanya, Hollanda, İngiltere ve Fransa'nın zenginlikleri sadece kendi ülkelerinin proletaryasının artı-değerinden değil, sadece kendi küçük burjuvazilerini yıkarak değil, aynı zamanda da denizaşırı servetlerin sistematik yağması ile elde edildi. Ulusların sömürüsü, sınıfların sömürüsünü tamamladı ve onun gücünü de arttırdı. Ana ülkelerin burjuvazileri, sömürgelerden elde edilen süper kârların bir miktarını ödeyerek, kendi proletaryasına ve özellikle de onun üst kademelerine ayrıcalıklı bir konum sağlama olanağına kavuştu. Bu olmaksızın herhangi tipte istikrarlı bir demokratik rejim düpedüz imkânsız olurdu. Görünür gelişmiş haliyle burjuva demokrasisi, sadece en aristokrat ve en sömürücü uluslara uygulanabilir bir hükümet biçimi haline gelmiştir ve böyle olmayı da sürdürmektedir.

Antik demokrasi kölelik üzerine kuruluydu, emperyalist demokrasi ise sömürgelerin yağma edilmesi üzerine.

Resmi olarak hemen hiç sömürgeye sahip olmayan Birleşik Devletler, buna rağmen tarihteki tüm ulusların en ayrıcalıklısıdır. Avrupa'nın aktif göçmenleri, aşırı zengin bir kıtanın zilliyetini aldılar, yerli halkı yok ettiler, Meksika'nın en iyi parçasını işgal ettiler ve dünya zenginliğinin aslan payını çaldılar. Böylece biriken yağın tortusu, bugün gerileme döneminde bile, demokrasinin çark ve dişlilerini yağlamakta faydalı olmayı sürdürüyor.

Teorik analizin yanı sıra son günlerin tarihsel deneyimi de, demokrasinin gelişim ve istikrar oranının sınıf çelişkilerinin gerilimi ile ters orantılı olduğunu açıkça göstermektedir. Sayıca büyük ve istikrarlı bir işçi aristokrasisi yaratamayan daha az ayrıcalıklı kapitalist ülkelerde (bir tarafta Rusya, diğer tarafta Almanya, İtalya, ve benzerleri), demokrasi hiçbir alanda gelişemedi ve nispeten kolayca diktatörlüğe yenik düştü. Bununla birlikte, kapitalizmin sürekli daha kötüye giden felçli hali, en ayrıcalıklı ve en zengin ulusların demokrasileri için de aynı kaderi hazırlamaktadır; tek fark tarihlerdedir. İşçilerin yaşam koşullarındaki kontrol edilmesi olanaksız bozulma, burjuvazi için, kitlelere politik yaşama katılma hakkının bağışlanmasını, burjuva parlamentarizminin sınırlı çerçevesinde bile giderek daha az olanaklı hale getirmektedir. Demokrasinin faşizm tarafından kapı dışarı edilmesi sürecinin herhangi bir başka açıklaması, ya varolan şeylerin idealist bir tahrifatıdır ya da kendini aldatmaktır.

Emperyalizm, sermayenin yaşlı ana ülkelerinde demokrasiyi parçalarken, aynı zamanda da, geri ülkelerde demokrasinin yükselişini engellemektedir. Yeni dönemde sömürge veya yarı-sömürgelerin tek bir tanesinin bile demokratik devrimini –her şeyden önce tarımsal ilişkiler alanında– tamamlayamamış olması olgusu, ekonomik ve politik gelişimin önündeki başlıca engel haline gelen emperyalizme tamamıyla ithaf edilebilir. Tekelci kodamanlar ve onların hükümetleri, geri ülkelerin ulusal zenginliklerini yağma etmeleri ve sanayilerinin bağımsız olarak gelişmesine kasten mani olmalarıyla eş zamanlı olarak, yerli sömürücülerin en gerici, asalak, yarı-feodal gruplarına mali, politik ve askeri destek sağlıyorlar. Yapay olarak korunan tarım barbarlığı, bugün çağdaş dünya ekonomisinin başındaki en uğursuz belâdır. Sömürge halklarının özgürlük kavgası, ara aşamaların üzerinden atlayarak, zorunlu olarak emperyalizme karşı bir kavga biçimine dönüşüyor ve böylece de ana ülkelerdeki proletaryanın mücadelesiyle birleşiyor. Sömürge ayaklanmaları ve savaşları, sırası gelince kapitalist dünyanın temellerini her zaman olduğundan çok sarsacak ve onun yeniden canlanış mucizesini her zaman olduğundan çok daha az olanaklı kılacaktır.

Planlı Dünya Ekonomisi

Kapitalizm, ikiz tarihsel meziyetler olan, tekniği yüksek bir seviyeye çıkarma ve dünyanın her parçasını ekonomik bağlarla birbirine bağlamayı başarmıştır. Böylelikle, gezegenimizin tüm kaynaklarının sistemli kullanımı için maddi ön gerekliliklerı temin etmiştir. Bununla birlikte, kapitalizm bu ivedi görevi hiçbir durumda yerine getiremez. Onun geliştiği mikrop yuvası, gümrükleri ve ordularıyla sınırları çizilmiş milliyetçi devletlerden ibaret olmayı sürdürüyor. Halihazırda üretici güçler ulusal devlet sınırlarının çok üstünde gelişmiş durumdadır, bir zamanlar tarihsel olarak

ilerici olan etken, böylelikle dayanılmaz bir engele dönüşmüştür. Emperyalist savaşlar, üretici güçlerin artık çok dar gelen devlet duvarları karşısında patlamasından başka bir şey değildir. Sözde otarşi[8] programının, kendi kendine yeterli, sınırlı bir ekonomiye geri dönmek ile hiçbir ilgisi yoktur. Bu sadece, ulusal zeminin yeni bir savaş için hazırlandığını gösteriyor.

Versailles Anlaşmasının imzalanmasının ardından, genel olarak yer kürenin pek güzel şekilde yeniden bölündüğüne inanılıyordu. Ancak daha sonraki olaylar, gezegenimizin halen yağmalanmamış ya da yeterince yağmalanmamış yerlere sahip olduğunu hatırlatmaya yaradı. İtalya Habeşistan'ı köleleştirdi. Japonya, Çin'e egemen olmaya çalışıyor. Önceki sömürgelerinin geri dönmesini beklemekten yorulmuş olan Almanya, Çekoslovakya'yı bir sömürgeye çevirdi. İtalya Arnavutluk'a girdi. Balkan yarımadasının kaderi tartışılıyor. Birleşik Devletler, Latin Amerika'da "yabancıların" tecavüzüne karşı alarma geçti. Sömürgeler için mücadele, emperyalist kapitalizm politikasının bir parçası ve toprağı olmayı sürdürüyor. Dünyanın ne kadar iyi paylaşıldığı hiç fark etmez, bu süreç hiçbir zaman sona ermez, ancak sadece, emperyalist güçler arasında değişen ilişkilere paralel olarak dünyanın yeniden bölünmesi sorununu yeniden ve yeniden gündeme yerleştirir. Bugünkü yeniden silahlanmanın, diplomatik sarsıntıların ve savaş gruplaşmalarının gerçek sebebi budur.

Yaklaşmakta olan savaşı, demokrasi ile faşizm fikirleri arasındaki bir çatışma olarak gösterme girişimleri ya şarlatanlar ya da aptallar diyarına aittir. Politik biçimler değişir, kapitalist iştah kalır. Eğer yarın İngiliz kanalının iki yakasından birinde faşist bir rejim kurulacak olursa –herhangi birinin böyle bir olasılığı inkâr etmeye cesaret etmesi zor–, Mussolini ve Hitler'in sömürge iddialarından vazgeçmemeleri gibi, Paris ve Londra diktatörlerinin de sömürge egemenliklerinden vazgeçmeleri hiç de olanaklı olmayacaktır. Dünyanın yeniden bölünmesi için verilen azgın ve ümitsiz mücadele, karşı konulmaz bir biçimde kapitalist sistemin ölümcül krizinden kaynaklanmaktadır.

Kısmi reformların ve yamaların hiçbir faydası olmayacaktır. Tarihsel gelişim, sadece kitlelerin doğrudan müdahalesinin gerici engelleri süpürebileceği ve yeni bir rejimin temellerini atabileceği belirleyici basamaklardan birine gelmiş bulunuyor. Üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılması, önce ulusal son olarak da dünya çapında planlı bir ekonomi için, yani mantığın insan ilişkileri alanına girmesi için ilk ön gerekliliktir. Sosyalist devrim bir kez başladığında ülkeden ülkeye, bugün faşizmin yayıldığından karşılaştırılamayacak kadar daha büyük bir güçle yayılacaktır. İleri ulusların yardımı ve örnek olması ile, geri uluslar da sosyalizmin ana akıntısına çekilecektir. Adamakıllı çürümüş gümrük kapıları yıkılacaktır. Avrupa'yı ve tüm dünyayı ikiye ayıran çelişkiler, Avrupa'da olduğu gibi dünyanın tüm diğer parçalarında da, doğal ve barışçıl çözümlerini, Birleşik Sosyalist Devletler çatısı altında bulacaklardır. Özgürleşmiş insanlık, kendi doruklarına çıkacaktır.

Coyoacan, D. F., Meksika
18 Nisan 1939

---

[8] otarşi: kendi kendine yeterli olma politikası, ekonomik yeterlilik (çn.)